

Pedagogische Wetenschappen

**Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen,
Rijksuniversiteit Groningen**

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q314

© 2012 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUD

Rapport over de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen en de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen...	5
Administratieve gegevens van de opleiding	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	5
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	5
Samenstelling van de commissie	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel van de commissie.....	9
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.....	13
Bijlagen.....	28
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	28
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	31
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	36
Bijlage 4: Overzicht van het programma	48
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	56
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	60
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	63
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	65

Dit rapport is vastgesteld op 26 juni 2012

Rapport over de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen en de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Naam van de opleiding:	Pedagogische Wetenschappen
CROHO-nummer:	56607
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2013

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Naam van de opleiding:	Pedagogische Wetenschappen
CROHO-nummer:	66607
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Pedagogiek en onderwijskunde, Orthopedagogiek
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2013

Het bezoek van de visitatiecommissie Pedagogische Wetenschappen aan de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 13 maart 2012.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	aangevraagd

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleidingen zijn opgenomen in bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen en de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen beoordeelde bestond uit:

- prof.dr. W. Hellinckx (voorzitter), emeritus hoogleraar Orthopedagogiek, Katholieke Universiteit Leuven;
- prof.dr. E.W.A. de Corte (onderwijskundige), emeritus hoogleraar Onderwijspsychologie, Katholieke Universiteit Leuven;
- prof.dr. E.C.D.M. van Lieshout (voor de beoordeling van de opleidingen aan de Radboud Universiteit Nijmegen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Leiden, de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht), emeritus hoogleraar Orthopedagogiek, Vrije Universiteit Amsterdam;
- drs. C.P.M. Zaad (werkvelddeskundige), Chris Zaad Advies, GZ-psycholoog, orthopedagoog-generalist;
- M. Brunt-van Leeuwen, BSc (student), masterstudent Onderwijswetenschappen, Open Universiteit.

De commissie werd ondersteund door dr. B.M. van Balen, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in bijlage 1.

Werkwijze van de commissie

Voorbereiding

De beoordeling van de bachelor- en masteropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen valt binnen de clusterbeoordeling Pedagogische Wetenschappen, waarvoor in 2012 in totaal zes universiteiten worden bezocht. Op 29 februari 2012 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens de startvergadering werd de commissie geïnstrueerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het Domeinspecifieke Referentiekader Pedagogische Wetenschappen vastgesteld; dit Domeinspecifieke Referentiekader is opgenomen in bijlage 3 van dit rapport.

Coördinator van de clustervisitatie Pedagogische Wetenschappen was mw. dr. B.M. van Balen, medewerker van QANU. Zij was tevens de projectleider van de bezoeken aan de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Leiden en de VU Amsterdam. De heer drs D. de Lange was de projectleider voor de bezoeken aan de Universiteit Utrecht en de Universiteit van Amsterdam. Mw. dr. J. de Groof was de projectleider voor het bezoek aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Voorbereiding

De zelfstudie van de Rijksuniversiteit Groningen werd na ontvangst door de projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheid van informatie. Nadat de zelfstudie in orde was bevonden, is deze doorgestuurd aan de commissieleden. De commissieleden hebben de zelfstudie gelezen en hebben vragen geformuleerd. De projectleider heeft de vragen tot een samengesteld document gecompileerd, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgreep zijn gegroepeerd.

De QANU coördinator maakte in overleg met de voorzitter van de commissie een selectie uit de lijst met afstudeerwerken van de laatste twee cursusjaren die de opleiding verstrekt had. Uit de hoogste en laagste cijfers en een middengroep is een steekproef getrokken. In totaal heeft de commissie voor de opleidingen aan de Rijksuniversiteit Groningen 15 bachelorafstudeerwerken en 15 mastertheses beoordeeld. De theses die door een commissielid als twijfelachtig of onvoldoende beoordeeld werden, zijn door een tweede commissielid herbeoordeeld.

De consistentie bij deze clustervisitatie is bewaakt door de commissie en de QANU coördinator. Voorafgaand aan de bezoeken zijn in de commissie afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise. De commissie wenst te benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het bezoek. Het bezoek aan de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 13 maart 2012. De avond voorafgaande aan het bezoek aan de opleidingen gebruikte de commissie om de gesprekken voor te bereiden. Tijdens het bezoek is gesproken met vertegenwoordigers van het opleidingsmanagement, de studenten, de docenten, de afgestudeerden, de opleidingscommissie, en de examencommissie en studieadviseurs. De commissie heeft met studenten uit alle studie jaren gesproken en met docenten binnen de beide opleidingen. Voorafgaand aan het bezoek ontving de commissie een overzicht van de gesprekspartners. Zij stemde in met de door de opleiding gemaakte selectie. Een overzicht van het programma met alle gesprekspartners is opgenomen als bijlage 6 bij dit rapport.

Tijdens het bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruik gemaakt.

De commissie gebruikte een deel van de bezoekdag voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van het bezoek presenteerde de voorzitter in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie. Daarbij ging het om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

Rapportage

De projectleider heeft op basis van de bevindingen van de commissie een conceptrapport opgesteld. Het conceptrapport is aan de commissieleden voorgelegd voor aanvulling en nadere precisering. Na vaststelling van het conceptrapport is deze aan de betrokken faculteit voorgelegd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen is met de commissieleden besproken. De definitieve tekst is aan de commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport is vastgesteld.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 22 november 2011) heeft de commissie de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld.

Samenvattend oordeel van de commissie

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De eindkwalificaties van de bacheloropleiding en de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen zijn een uitwerking van de onderwijsvisie van de faculteit. Studenten worden opgeleid om wetenschappelijk onderzoek te kunnen doen naar opvoeding en onderwijs. Ze dienen naast een brede vakinhoudelijke kennis te beschikken over onderzoeksvaardigheden en kritisch te kunnen reflecteren. Van belang is bovendien de voorbereiding op de pedagogische en orthopedagogische praktijk.

De commissie beoordeelt standaard 1 voor zowel de bachelor- als de masteropleiding als goed. De beoogde eindkwalificaties van de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen passen naar het oordeel van de commissie goed bij de eisen die daaraan gesteld mogen worden voor een universitaire opleiding. De eindkwalificaties van de afstudeerrichting orthopedagogiek in de masteropleiding zijn helder en van een behoorlijk niveau. Ze kunnen een vergelijking met andere opleidingen doorstaan. Naar het oordeel van de commissie heeft de opleiding een duidelijk profiel beschreven. Ook het profiel van de afstudeerrichting Algemene Pedagogische Wetenschappen is helder, maar het beroepsperspectief van deze richting blijft nog onduidelijk. De commissie beveelt aan in het profiel van de opleiding aandacht te besteden aan de beroepsoriëntatie.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

In de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen verwerven de studenten een brede vakinhoudelijke kennis in de theoretische basisvakken door een aanbod van hoor- en werkcolleges. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het ontwikkelen van een kritische en wetenschappelijke houding door activerende werkvormen in kleinere groepen. Vier leerlijnen: Vakinhoud Pedagogische Wetenschappen, Methodiek & Statistiek, Academische Vaardigheden en Klinische Vaardigheden zorgen voor de samenhang in het programma. Na anderhalf jaar kiezen de studenten voor de afstudeerrichting Pedagogiek en Onderwijskunde of voor de richting Orthopedagogiek. Voortbouwend op de basis die gelegd is in de eerste anderhalf jaar van het programma verrijkt en verfijnt de student in de tweede anderhalf jaar zijn kennis en vaardigheden. De bacheloropleiding wordt afgerond met het bachelorwerkstuk. De commissie is van oordeel dat de bacheloropleiding voldoet aan de criteria voor standaard 2 van het beoordelingskader.

De masteropleiding kent twee afstudeerrichtingen, namelijk Algemene Pedagogische Wetenschappen en Orthopedagogiek. De kern van de afstudeerrichting Algemeen Pedagogische Wetenschappen wordt gevormd door de opvoeding van, het leren van en de zorg voor jonge kinderen en jeugdigen en het onderwijs en het leren van volwassenen. Het gaat hierbij om zowel de professionele als de niet-professionele typen van opvoeding, onderwijs en zorg en om formeel zowel als informeel leren. Na afronding van het cursorische gedeelte van 30 EC volgt het afstudeerproject van 30 EC. Dit project resulteert in de masterthesis.

In de afstudeerrichting Orthopedagogiek hebben studenten de mogelijkheid om zich te specialiseren in één van de drie differentiaties die bij de richting Orthopedagogiek in Groningen onderscheiden worden:

- Jeugdzorg
- Leerproblemen
- Opvoeding en ondersteuning van personen met beperkingen.

Het masterproject van deze afstudeerrichting bestaat uit een stage, terugkomdagen, een practicum casuïstiek, ondersteunende colleges en de these. Studenten die georiënteerd zijn op een loopbaan als onderzoeker, kunnen een onderzoeksstage lopen.

De commissie is van oordeel dat de bacheloropleiding een grondige theoretische basis geeft, er is een goede samenhang in het programma en een systematische opbouw langs leerlijnen. Een sterk punt van de opleiding is dat het onderwijs onderzoeksgestuurd is. De commissie heeft gezien dat de opleiding hard heeft gewerkt aan de verbeterpunten die door de vorige visitatiecommissie zijn aangegeven. De commissie is zeer onder de indruk van het ambulatorium dat uitstekende mogelijkheden biedt aan de studenten om de klinische vaardigheden te ontwikkelen. De commissie stelt op basis van inhoud en vormgeving van het programma vast dat het bijdraagt aan de realisatie van de vereiste eindkwalificaties.

Net als de bacheloropleiding is de masteropleiding goed aangesloten op het onderzoek van de docenten. De aandacht voor de ontwikkeling van klinische vaardigheden in de afstudeerrichting Orthopedagogiek wordt door de commissie zeer gewaardeerd. De beide afstudeerrichtingen in de masteropleiding voldoen aan de eisen. Het programma, het personeel en de opleidings specifieke voorzieningen maken het de studenten mogelijk de eindkwalificaties te realiseren.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Het toetsen van de vorderingen van de studenten verloopt volgens het Toetsplan van de Examencommissie Pedagogische Wetenschappen. Uitgangspunten voor de toetsing zijn dat alle studieonderdelen getoetst worden, dat de toetsvorm aansluit bij de aard en leerdoel van het studieonderdeel, dat er naast variatie in werkvormen en studieonderdelen ook variatie in toetsvormen is, dat studenten vroeg in de cursus op de hoogte moeten zijn van de manier van toetsen en de toetscriteria en dat vooraf en achteraf de kwaliteit van de toets beoordeeld wordt. Zowel bachelor- als masteropleiding wordt door de studenten afgesloten met een thesis. De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen beschikken over een adequaat toetsbeleid en dat de afstudeerwerken in het algemeen aan de vereisten voor bachelor, respectievelijk masteropleiding voldoen.

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen:

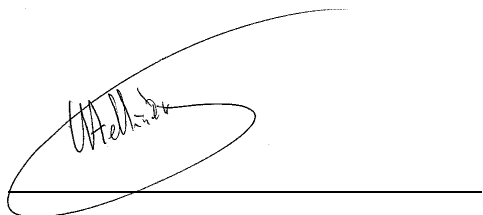
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	goed
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen:

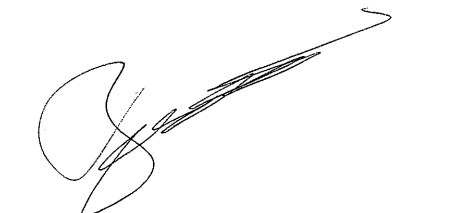
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	goed
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 26 juni 2012

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'W. Hellinckx', is written over a horizontal line.

prof.dr. W. Hellinckx

A stylized handwritten signature in black ink is written over a horizontal line.

dr. B.M. van Balen

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling

---

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

De eindkwalificaties van de bacheloropleiding en de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen (bijlage 3) aan de Rijksuniversiteit Groningen zijn een uitwerking van de onderwijsvisie van de faculteit. In de onderwijsvisie wordt beschreven dat het de bedoeling is studenten op te leiden die onder begeleiding wetenschappelijk onderzoek kunnen doen naar opvoeding en onderwijs. Daarvoor moeten ze een brede vakinhoudelijke kennis bezitten, de nodige onderzoeksvaardigheden hebben en kritisch kunnen reflecteren. Daarnaast moeten ze worden voorbereid op de pedagogische en orthopedagogische praktijk. De eindkwalificaties corresponderen met het Domeinspecifieke referentiekader (bijlage 2). De opleiding in Groningen heeft ervoor gekozen eerst een solide vakinhoudelijke kennisbasis aan te leggen vanuit brede inleidingen en later in de studie accenten te leggen op de thematieken: Het jonge kind, Jeugd, Levenslang leren, *Evidence based* onderwijs en de bijzonder complexe problematieken in opvoeding en onderwijs.

In de masteropleiding geldt vooral voor de studenten die de afstudeerrichting Orthopedagogiek volgen dat ze ook worden voorbereid op de orthopedagogische praktijk. Het specifieke Groningse profiel van de afstudeerrichting Orthopedagogiek is de complexe problematiek, zoals aangeboren blind-dooftheid. Studenten kunnen zich focussen op deze problematiek binnen een variant van de masteropleiding.

De visitatiecommissie heeft de onderwijsvisie met het opleidingsmanagement besproken en heeft tijdens dat gesprek bevestigd gekregen dat het afstudeerprofiel van de afstudeerrichting Algemene Pedagogische Wetenschappen in ontwikkeling is. Het is de bedoeling dat het profiel meer zal aansluiten bij actuele pedagogische vraagstukken en een bredere inbedding zal krijgen in de sociale wetenschappen. De afstudeerrichting heeft een sterke poot jeugd en jeugdbeleid, waarin veel ontwikkelingen plaatsvinden.

Overwegingen

Bacheloropleiding

De beoogde eindkwalificaties van de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen zoals omschreven in bijlage 3 bij dit rapport passen naar het oordeel van de commissie goed bij de eisen die daaraan gesteld mogen worden voor een universitaire opleiding. In de visie van de opleiding is besloten dat de student wordt opgeleid tot een wetenschapper die in de onderzoekspraktijk of de beroepspraktijk werkzaam is. Vanuit die visie vindt de opleiding het van belang de student tijdens de opleiding te oriënteren op de praktijk. De commissie onderschrijft die visie, mede ook omdat zij het belangrijk vindt dat de bacheloropleiding niet alleen een voorbereiding is op de masteropleiding maar ook als eindopleiding beschouwd moet worden. Het profiel van de opleiding is naar het oordeel van de commissie goed. De commissie beveelt aan om de contacten met het beroepenveld te verstevigen om daardoor de mogelijkheden op de arbeidsmarkt voor de afgestudeerde bachelorstudenten te vergroten.

Masteropleiding

De commissie meent dat de manier waarop de mastereindtermen geformuleerd zijn, zich helder onderscheidt van bacheloreindtermen, en recht doet aan het gevorderde niveau van de opleiding: studenten worden geacht op basis van een gevorderd kennisniveau en een probleemanalytische houding zelfstandig en op academisch niveau te kunnen functioneren in een relevante beroepspraktijk en daarbij uit te gaan van meervoudige theoretische perspectieven. De oriëntatie is zowel wetenschappelijk als praktijkgericht. De eindkwalificaties van de afstudeerrichting orthopedagogiek zijn helder en van een behoorlijk niveau, ze kunnen een vergelijking met andere opleidingen doorstaan. Naar het oordeel van de commissie heeft de opleiding door de keuze voor complexe problematiek een duidelijk herkenbaar profiel.

Ook het nieuwe profiel van de afstudeerrichting Algemene Pedagogische Wetenschappen is helder, maar de implementatie van dit profiel staat nog aan het begin. Het beroepsperspectief van deze richting blijft nog onduidelijk. De commissie beveelt aan in het profiel van de opleiding aandacht te besteden aan de beroepsoriëntatie.

De commissie betreurt het dat de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen, in tegenstelling tot andere Europese landen, nog steeds beperkt is tot een jaar.

Conclusie

Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **goed**.

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **goed**.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Programma bacheloropleiding

De bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen is zo opgezet dat de student een brede vakinhoudelijke kennis wordt bijgebracht doordat het programma begint met inleidingen die op kennisverwerving gericht zijn: Theoretische, Historische en Interculturele Pedagogiek, Filosofie, Psychologie, Ethiek en Sociologie. Behalve aan het verwerven van kennis, vaak in de vorm van hoorcolleges in combinatie met werkcolleges wordt in de bacheloropleiding aandacht besteed aan het ontwikkelen van een kritische en wetenschappelijke houding door activerende werkvormen in kleinere groepen. Voorbeelden hiervan zijn het Referaatpracticum, het Onderzoekspracticum en practica bij vakken als Inleiding Pedagogiek en Onderwijskunde. Bij deze vakken oefent de student in wetenschappelijk denken met aandacht voor pedagogische en onderwijskundige zaken. Dit gebeurt door middel van gesprekken en discussie. In veel gevallen sluit de student het vak af met een essay en presentatie. Een mix van onderwijsvormen zorgt voor zowel opbouw en verfijning van vakkennis als verwerving en verbetering van onderzoeksvaardigheden, academische vaardigheden en professionele vaardigheden.

De samenhang binnen de bacheloropleiding wordt bevorderd door de vier leerlijnen die in het programma gevolgd worden: Vakinhoud Pedagogische Wetenschappen, Methodiek & Statistiek, Academische Vaardigheden en Klinische Vaardigheden. Onderlinge afstemming tussen docenten vindt plaats in het leerlijnenoverleg.

De eerste anderhalf jaar van de bacheloropleiding zorgt voor een gedegen basis van kennis en vaardigheden. De studenten worden vertrouwd gemaakt met de basisvakken, methoden en technieken en met academische en professionele vaardigheden (onderzoeken, interviewen, gesprekken voeren, presenteren en schrijven). Er is in het programma voldoende aandacht voor geschiedenis en filosofie.

Het onderwijs in de eerste anderhalf jaar kent een afwisseling van onderwijsleervormen, afhankelijk van de aard van de stof en de te realiseren eindkwalificaties. Volgens het opleidingsmanagement wordt er in Groningen gewerkt met een rijk geschakeerd eclecticisch didactisch concept. De inleidingen in de vakinhoudelijke leerlijn worden vooral in de vorm van hoorcolleges aangeboden met zelfstudie van literatuur en ondersteuning in kleine groepen. Het leren van academische vaardigheden (M&S-lijn en lijn Academische vaardigheden) gebeurt in instructies in groepen (Inleiding Pedagogiek en Inleiding Onderwijskunde: 18 studenten), in praktische oefensessies in kleine groepen (Interviewpracticum, Referaatpracticum, Statistiek 1 en 2: 16 studenten) en in individuele en groepsgewijze opdrachten. Het aantal contacturen is (minimaal) 12 uur per week. De studenten worden gedurende het eerste jaar in kleine groepen (12 studenten per groep) wekelijks begeleid door een docent-mentor. Het opleidingsmanagement lichtte tijdens het bezoek toe dat het uitgangspunt voor de opbouw van het programma was om de studenten in het begin van de studie aan de hand te houden en in de loop van de studie meer zelfstandigheid te geven.

Studenten kunnen vervolgens halverwege het tweede bachelorjaar kiezen voor de afstudeerrichting Pedagogiek & Onderwijskunde of voor de richting Orthopedagogiek. Binnen de afstudeerrichting Pedagogiek & Onderwijskunde wordt aandacht besteed aan de eerste drie leerlijnen: Vakinhoud Pedagogische Wetenschappen, Methodiek & Statistiek, en Academische Vaardigheden. Deze lijnen worden in elk jaar van de bacheloropleiding aangeboden.

Voortbouwend op de basis die gelegd is in de eerste anderhalf jaar van het programma verrijkt en verfijnt de student in de tweede anderhalf jaar zijn vaardigheden in (a) het kritisch bestuderen en gebruiken van wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijke theorieën, en (b) het onder begeleiding uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het praktisch vertalen van uitkomsten. De gevorderde kennismaking en oefening hebben als inhoudelijke focus Het jonge kind, Jeugd, Levenslang leren en Effectiviteit van onderwijs. Het programma bereidt voor op de masteropleidingen Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde. In de eerste helft van het derde jaar kiest de student een minor. Studenten die doorgaan in de afstudeerrichting Pedagogiek & Onderwijskunde kunnen hierbij de verdiepingsminor Pedagogiek & Onderwijskunde kiezen. De minor bestaat uit de vakken Observeren, Opvoeding, Onderwijs en diversiteit, Pedagogische taken van het onderwijs, Geschiedenis van de opvoeding óf Geschiedenis van het onderwijs, Diagnostiek en hulpverlening. Ook zonder de minor zijn de eindkwalificaties te bereiken. De bacheloropleiding wordt afgerond met het bachelorwerkstuk. Het is het verslag van een onderzoek dat in een meester-gezelrelatie door de student verricht wordt onder begeleiding van een hoogleraar, een universitair hoofddocent, een universitair docent, docent of promovendus (onder supervisie van een UD).

Studenten kunnen in de tweede helft van het tweede bachelorjaar ook kiezen voor de afstudeerrichting Orthopedagogiek. Binnen deze richting wordt evenredig aandacht besteed aan de vier leerlijnen. In bachelorjaar 2 krijgen studenten basiskennis over diagnostiek en behandeling, de twee centrale onderdelen van het klinische werk als orthopedagoog. Daarnaast volgen zij inleidende vakken over de drie differentiaties die bij de opleiding Orthopedagogiek in Groningen onderscheiden worden:

- Jeugdzorg
- Leerproblemen en
- Opvoeding en ondersteuning van personen met beperkingen.

In de eerste helft van het derde jaar kiezen studenten een minor. Veel studenten kiezen de verdiepingsminor Orthopedagogiek, vanwege het civiele effect. Om een uitdagend programma te kunnen bieden, zijn met invoering van de minor verschillende vakken uit het masterjaar verplaatst naar het bachelorprogramma. De structuur van de bacheloropleiding maakt het mogelijk ook zonder de verdiepingsminor de eindkwalificaties te behalen.

Studenten in het derde bachelorjaar kunnen in de verdiepende minor in twee van de drie differentiaties hun kennis verdiepen. Op deze manier sluit de opleiding aan bij de individuele interesses en vaardigheden van de studenten. Op het gebied van methodologie en statistiek kunnen de studenten één uit drie vakken ter verdieping kiezen. Studenten volgen naast hun differentiatiekeuze algemeen inhoudelijke vakken (zoals Ontwikkelingsneuropsychologie). Door middel van verschillende werkvormen, zoals hoorcolleges, werkcolleges, workshops en opdrachten, kunnen studenten de verworven kennis toepassen.

Ook de afstudeerrichting Orthopedagogiek wordt afgesloten met het schrijven van een bachelorwerkstuk, waarin de student kan laten zien dat hij/zij zowel inhoudelijke als ook theoretische, methodologische en academische kennis en vaardigheden bezit en kan integreren.

Verbreidingsminor Probleemjongeren

Naast de omschreven bacheloropleiding biedt de opleiding Pedagogische Wetenschappen de universitaire verbredingsminor 'Probleemjongeren' aan. De minor heeft tot doel studenten inzicht te geven in de bijdragen die de Pedagogische Wetenschappen leveren aan de analyse en aanpak van opvoedingsvraagstukken, in casu probleemjongeren. Vanaf september 2012 wordt de verbredingsminor in het Engels aangeboden. De minor Probleemjongeren bestaat uit 30 EC en start met een algemene introductie (1 EC), gevolgd door een verkenning van gedrags- en opvoedingsproblemen (10 EC). Vervolgens wordt ingegaan op achtergronden en context van probleemjongeren (Geschiedenis van opvoeding; Interculturele pedagogiek; Gender & diversiteit in opvoeding en onderwijs, samen 14 EC). Ten slotte schrijven studenten een paper onder begeleiding (5 EC). Het aantal minorstudenten voor de verbredingsminor Probleemjongeren was in 2009: 15, in 2010: 27 en in 2011: 23.

Masteropleiding afstudeerrichting Algemeen Pedagogische Wetenschappen

Binnen de afstudeerrichting APW wordt aandacht besteed aan de eerste drie leerlijnen: Vakinhoud, Methodiek & Statistiek, en Academische Vaardigheden. Kern van de afstudeerrichting Algemeen Pedagogische Wetenschappen wordt gevormd door de opvoeding van, het leren van en de zorg voor jonge kinderen en jeugdigen en het onderwijs en het leren van volwassenen. Het gaat hierbij om zowel de professionele als de niet-professionele typen van opvoeding, onderwijs en zorg en om formeel zowel als informeel leren. De afstudeerrichting APW combineert (1) verruiming en verdieping van kennis van relevant wetenschappelijk onderzoek en van relevante theorievorming met (2) nadere scholing in onderzoeksvaardigheden, zoals kennismaking met en oefening in interpretatieve en

interventiegerichte onderzoekstechnieken met de nadruk op case-study onderzoek. De cursussen worden zo geroosterd dat studenten kunnen kiezen voor een inhoudelijke en methodische/onderzoekstechnische specialisatie. Ook is een combinatie met aanbod vanuit de master Onderwijskunde mogelijk.

Het onderwijs wordt gegeven in de vorm van hoorcolleges en werkcolleges, met de nadruk op de laatste. De studenten werken individueel en samen, ondersteund door gespecialiseerde docenten, die actief onderzoeker zijn. In de theoretische cursussen bestuderen de studenten teksten, analyseren ze gepubliceerde onderzoeksresultaten en vergroten zo hun analytische en conceptuele vermogens. Naast een gedeelte waarin door de docent geselecteerde wetenschappelijke literatuur wordt bestudeerd, kennen de meeste cursussen ook een gedeelte waarin de studenten zelf literatuur moeten kiezen. Dat kan aan de hand van een door de docent opgestelde lijst van boeken en artikelen, of door zelf literatuur op te zoeken. Bij deze cursussen horen ook mondelinge en schriftelijke presentaties. In de cursussen op het gebied van interpretatief en interventiegerichte onderzoekstechnieken worden instructie en oefening afgewisseld. Deze cursussen worden afgesloten met een schriftelijk werkstuk.

Na afronding van het cursorische gedeelte van 30 EC volgt het afstudeerproject van 30 EC. Dit project resulteert in de masterthesis. Het afstudeerproject wordt in de eerste helft van het jaar (parallel aan de cursorische onderdelen) voorbereid in tutorgroepen van vijf of zes studenten onder begeleiding van een docent, behorend tot de staf van de basiseenheid Pedagogiek. Deze tutorgroepen komen regelmatig bijeen.

Masteropleiding afstudeerrichting Orthopedagogiek

De afstudeerrichting Orthopedagogiek kent een cursorisch gedeelte van 15 EC, en een afstudeerproject bestaande uit stage en thesis van 45 EC. Studenten hebben de keuze tussen een praktijkvariant, de omvang van de stage is dan 25 EC en de thesis 20 EC, en een onderzoeksvariant met een stage van 15 EC en een thesis van 30 EC. Studenten hebben in het kader van het masterproject de mogelijkheid om zich te specialiseren in één van de drie differentiaties die bij de richting Orthopedagogiek in Groningen onderscheiden worden:

- Jeugdzorg
- Leerproblemen
- Opvoeding en ondersteuning van personen met beperkingen.

Deze differentiaties kennen een praktijkroute en een onderzoekroute.

Het masterproject bestaat uit een stage, terugkomdagen, een practicum casuïstiek, ondersteunende colleges en de these. In deze combinatie van werkvormen kunnen de studenten hun eerder verworven inhoudelijke als ook theoretische, methodologische en academische kennis en vaardigheden toepassen en integreren. Als regel wordt in de klinische stage het diagnostisch onderzoek en het ontwerpen en uitvoeren van interventies onder toezicht geoefend. Ook geeft de stage inzicht in de dagelijkse gang van zaken in de klinische praktijk. Studenten kunnen het in de stage uitgevoerde diagnostisch onderzoek gebruiken voor het behalen van de diagnostische aantekening van NVO (Nederlandse Vereniging van onderwijskundigen en Pedagogen). De opleiding zet een speciaal aangestelde medewerker in voor de ondersteuning van studenten bij het opstellen van één casus volgens de kaders van de NVO. Het opstellen van de tweede en de derde casus volgens de richtlijnen van NVO vallen niet binnen het curriculum van de opleiding, maar docenten bieden op vrijwillige basis toch begeleiding bij het opstellen van deze casussen.

Studenten die georiënteerd zijn op een loopbaan als onderzoeker, kunnen een onderzoeksstage lopen. Jaarlijks kiezen zo'n 20 studenten voor de onderzoeksstage. Ook

hebben studenten – op basis van langdurige samenwerking van het wetenschappelijke personeel met buitenlandse partners – de mogelijkheid om (een deel van) hun masterproject in het buitenland uit te voeren. Naast het masterproject kunnen studenten in een tweetal vakken hun kennis over recente ontwikkelingen met betrekking tot een specifiek onderwerp binnen de orthopedagogiek (participatie en ethiek) uitbreiden. Afsluitend worden studenten in het vak Theorieën en modellen uitgedaagd om kritisch over onderzoek en belangrijke onderwerpen binnen het werkveld van de Orthopedagogiek na te denken en te reflecteren.

Beroepsvoorbereiding

Voor zowel de bachelor- als de masteropleiding geldt het belang van de oriëntatie op de praktijk. Een belangrijk deel van de beroepsoriëntatie vindt plaats binnen de vakken zelf, daar waar docenten tijdens colleges aandacht besteden aan het werkveld of gastdocenten uitnodigen tijdens de colleges. Bij Orthopedagogiek is het zogeheten ‘kleine aanstellingen’-beleid ontwikkeld: deskundigen uit het werkveld worden verbonden aan de opleiding en brengen vanuit de diversiteit van het werkveld hun expertise mee in het onderwijs. Studenten van de afstudeerrichting Orthopedagogiek oefenen in practica met klinische situaties, onder meer in het ambulatorium.

Om de band met de praktijk te versterken, volgen alle studenten actualiteitencolleges in het kader van de beroepsoriëntatie.

Excellentiebeleid

De opleiding Pedagogische Wetenschappen participeert in het Honourscollege van de Rijksuniversiteit Groningen dat sinds 2009 is georganiseerd. Wanneer bachelorstudenten in de eerste helft van het eerste studiejaar uitstekende studieresultaten laten zien, worden zij uitgenodigd om deel te nemen aan het Honourscollege. In een verzaamd studieprogramma (45 EC naast de reguliere 180) kunnen studenten zich gedurende vijf semesters extra verdiepen in (lopend onderzoek op) hun eigen vakgebied in een meester-gezelrelatie met hun begeleider, verbredende vakken aan andere faculteiten volgen en aan hun persoonlijke ontwikkeling werken. Het programma start na het eerste semester van het eerste jaar. Van de eerste lichting studenten in het Honourscollege van de Rijksuniversiteit Groningen in 2009 (193 studenten) behoorden 12 studenten tot de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen (6%). In 2010 deden zes studenten mee. In 2011 startten vijf studenten Pedagogische Wetenschappen in het Honourstraject. Inmiddels is er sinds dit jaar ook een Honourstraject voor de master.

Naast de master Pedagogische Wetenschappen hebben excellente studenten de mogelijkheid om een tweejarige researchmaster te volgen ter verdieping en uitbreiding van hun onderzoeksvaardigheden en ter voorbereiding op een promotietraject. In 2009-2012 stroomde één student vanuit de bachelor Pedagogische Wetenschappen door naar de researchmaster. In 2010-2011 waren dat er vijf en in 2011-2012 stroomden twee studenten vanuit Pedagogische Wetenschappen door.

Internationalisering

De opleiding Pedagogische Wetenschappen hecht eraan het onderwijs nauw aan te laten sluiten bij het (inter)nationaal wetenschappelijk onderzoek. Dat betekent niet alleen dat internationaal onderzoek in de colleges opgenomen is, maar ook dat studenten een deel van de studie elders kunnen volgen. Voor de uitwisseling van studenten opereert de opleiding vanuit het facultaire internationaliseringsbeleid. Organisatorisch bestaat het facultaire beleid uit een facultaire werkgroep internationalisering, twee deeltijd facultaire stafmedewerkers die internationalisering praktisch ondersteunen en een buitenlandcoördinator (80 uur per jaar) per opleiding.

De opleiding werkt op dit moment aan een internationaal uitwisselingsnetwerk van samenwerkende instellingen, dat is bedoeld om het buitenlandse aanbod effectiever en samenhangender aan te bieden en daarbij de kwaliteit en de toevoegende waarde aan de opleiding hier beter te waarborgen. Dit internationale netwerk komt voort uit langdurige samenwerking van het wetenschappelijke personeel met buitenlandse partners en biedt studenten de mogelijkheid om hun stage of thesis in het buitenland uit te voeren. De opleiding participeert bovendien in drie internationale afstudeerrichtingen, namelijk Educational Effectiveness and Instructional Design (onderdeel van de master Onderwijskunde), de Communication and Congenital Deafblindness en de researchmaster Behavioural and Social Sciences. De twee eerst genoemde afstudeerrichtingen van het masterprogramma zijn vooral bedoeld voor buitenlandse studenten.

Instream en rendement

Zoals omschreven in de Onderwijs- en Examenregeling van de bacheloropleiding worden studenten met een vwo-diploma en studenten met een relevante hbo-propedeuse toegelaten tot de propedeuse. Studenten die ten minste 40 EC in het eerste jaar van de propedeutische fase hebben behaald, kunnen deelnemen aan de postpropedeutische fase. Voor deelname aan de minor in het derde studiejaar is het propedeutisch getuigschrift vereist. In bijlage 5 zijn de instroomgegevens opgenomen, evenals de doorstroom en rendementen van de opleidingen.

Deelname aan het masterprogramma staat open voor studenten die de bachelor Pedagogische Wetenschappen behaald hebben en studenten die hooguit 15 EC uit het bachelorprogramma missen (Voorlopige Toelating). In bijzondere gevallen kan de toelatingscommissie studenten met vergelijkbare kwalificaties toelaten. Verder worden studenten die het schakelprogramma Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde van de Stichting Pedagogisch Onderwijs (SPO) hebben gevolgd, toegelaten tot de master. Ook uit het hbo afkomstige schakelstudenten met een Voorlopige Toelating worden toegelaten tot de master. Het schakelprogramma voor de afstudeerrichting Algemeen Pedagogische Wetenschappen duurt een jaar, voor toelating tot de afstudeerrichting Orthopedagogiek is een tweejarig schakelprogramma opgezet. Met het invoeren van de 'harde knip' is per studiejaar 2012-2013 voorlopige toelating niet meer mogelijk. Overigens werkt Pedagogische Wetenschappen in verband hiermee aan een tweede instroommoment naast de september-instream.

Studeerbaarheid

De opleiding kent een Bindend Studieadvies. Wanneer een student minder dan 40 EC heeft behaald in het eerste jaar van inschrijving, dan wel het propedeutisch examen niet heeft behaald aan het eind van het tweede jaar van inschrijving, krijgt een student een negatief bindend studieadvies. Dit houdt uitsluiting van inschrijving voor een periode van twee jaar in. De opleiding heeft een studiebegeleidingssysteem ingevoerd, dat inhoudt dat iedere student een aanspreekpunt heeft binnen de opleiding in de vorm van een mentor. Het doel van het mentoraat is dat studenten inzicht krijgen in en oefenen met academische vaardigheden, studievaardigheden en een academische werkhouding. Er zijn gemiddeld 25 mentorbijeenkomsten per jaar, die in de loop van het studiejaar minder intensief en frequent worden om een zelfstandige studiehouding te bevorderen. Het mentoraat is een verplicht onderdeel in het eerste semester en de eerste helft van het tweede semester. In het eerste jaar krijgt de student regelmatig feedback op de studievoortgang.

De masterstudenten krijgen actieve voortgangsbegeleiding. Er wordt gestart met een studieplanningsgesprek met de studieadviseur, gevolgd door een tweede gesprek aan het einde van het 1^e semester voor bespreking van het verloop van de studieplanning. Zo nodig volgt er in het 2^e semester een derde spreekuurcontact met de studieadviseur. Het doel van de

planningsgesprekken en voortgangsbegeleiding is om meer zicht op studierendement te krijgen, uitval te voorkomen en problemen tijdig te signaleren. Bij de afstudeerrichting Orthopedagogiek worden ieder jaar de vertraagde masterstudenten opgeroepen voor een gesprek met de studieadviseur. Daarnaast worden alle schakelstudenten die aan de richting Orthopedagogiek zijn begonnen, na inschrijving opgeroepen voor een bespreking van de voortgang

De studenten gaven desgevraagd aan dat de bachelor- en de masteropleiding in hun ogen studeerbaar zijn. De masteropleiding vraagt echter een veel grotere investering. Het eerste bachelorjaar is volgens deze studenten een licht jaar mede door het grote aantal examens dat bestaat uit meerkeuzevragen. Het is echter, ook in de bacheloropleiding, goed mogelijk meer te doen dan het minimale, zoals meedoen aan projecten in het ambulatorium (UAG). Studenten die alles goed willen doen hebben meer tijd nodig.

Inzet personeel

Het onderwijs wordt in de regel verzorgd door docenten die door een afgerond promotie-onderzoek en aansluiting bij een onderzoeksschool, ruime ervaring hebben met het uitvoeren van onderzoek. Daarnaast streeft de opleiding ernaar dat in elke fase van de studie, maar nadrukkelijk ook in het eerste jaar, hoogleraren onderwijs verzorgen. Aan de Rijksuniversiteit Groningen is de Basiskwalificatie Onderwijs ingevoerd. Alle docenten worden geacht de komende jaren hun BKO te behalen.

Universitair Ambulatorium Groningen

Het Universitair Ambulatorium Groningen van de Rijksuniversiteit Groningen is een onderzoeks- en expertisecentrum voor diagnostiek, behandeling, training en wetenschappelijk onderzoek op het gebied van:

- Jeugdzorg
- Opvoeding en ondersteuning van personen met een beperking
- Leerstoornissen en klinische onderwijskunde.

Het ambulatorium is verbonden aan de afdeling Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde van de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en in het bijzonder aan de basiseenheden Orthopedagogiek en Onderwijskunde. Het ambulatorium heeft een eigen directeur en een eigen secretariaat. Praktijk en theorie komen in het ambulatorium samen. Het UAG vormt een schakel tussen het beroepsveld en de wetenschap. Jeugdzorginstellingen kunnen profiteren van de specialistische kennis binnen het ambulatorium. Het UAG werkt ook samen met andere opleidingen van de Rijksuniversiteit Groningen en heeft goede contacten met diverse wetenschappelijke instellingen uit binnen- en buitenland. In het UAG hebben zowel bachelor- als masterstudenten de mogelijkheid om in het kader van hun studie klinische ervaring op te doen, bijvoorbeeld door het afnemen van tests, het uitvoeren van interventieprogramma's of het observeren van kinderen via one-way screens. In die zin vormt het UAG een werkplaats voor studenten. Vanaf studiejaar 2012-2013 oefenen studenten nog meer vanuit het onderwijs met gebruikmaking van het ambulatorium. De studieactiviteiten in het ambulatorium worden altijd begeleid door stafmedewerkers van Pedagogische Wetenschappen die gekwalificeerd zijn voor de orthopedagogische praktijk. Tijdens het bezoek aan de opleidingen in Groningen heeft de visitatiecommissie de gelegenheid benut om het ambulatorium te bezoeken en heeft zij een toelichting gekregen op de organisatie en de activiteiten die daar plaats vinden.

Overwegingen

Bachelor

De commissie constateert dat de bacheloropleiding een grondige theoretische basis heeft. De samenhang in het programma is goed en wordt ondersteund door de leerlijnen. De studenten zijn tevreden met het onderwijsprogramma en ervaren geen storende overlap. Er is alleen sprake van enige functionele overlap, waar docenten verwijzen naar hetgeen in voorgaande programma's aan de orde is geweest. De commissie waardeert het dat er voor het vak Methoden en technieken gestreefd wordt naar een leerlijn die een systematische opbouw en continuïteit garandeert. Alle ondersteunende basisdisciplines komen voldoende in het programma aan de orde. Op basis van de informatie die de docenten daarover verstrekten tijdens de site visit, neemt de commissie aan dat dat ook geldt voor de neurobiologische en neurofysiologische aspecten, maar zou willen aanbevelen dat deze aspecten duidelijker herkenbaar in het programma terugkomen.

Een sterk punt van de opleiding is dat het onderwijs onderzoeksgestuurd is, zowel in de verschillende cursussen als bij de keuze van onderwerpen voor de bachelorthesis. Studenten geven aan dat ze geïnspireerd en uitgedaagd worden door de docenten die hun eigen onderzoek inbrengen in het onderwijs. Anderzijds heeft de commissie gezien dat de relatie van de opleiding met de praktijk voor de afstudeerrichting Pedagogiek en Onderwijskunde versterkt kan worden. De commissie beveelt aan een bachelorstage voor deze afstudeerrichting in te voeren om de praktijk in de opleiding te verankeren.

De commissie heeft gezien dat de opleiding hard heeft gewerkt aan de verbeterpunten die door de vorige visitatiecommissie zijn aangegeven. Naast het verminderen van overlap tussen programma's, zijn er cursussen vanuit de masteropleiding naar de bacheloropleiding verplaatst zodat het niveau en de diepte van het bacheloronderwijs is toegenomen. De studenten rapporteren weliswaar dat er nog ruimte is voor verzwaring van de studie, maar geven anderzijds aan dat er veel mogelijkheden zijn om de studie op basis van eigen inbreng te verdiepen, bijvoorbeeld door in te schrijven op projecten in het ambulatorium. Het ambulatorium biedt goede mogelijkheden om te oefenen met klinische vaardigheden en met kleinschalig en diagnostisch onderzoek. Steeds meer studenten kunnen daarvan gebruik maken. Het management van de opleiding streeft er naar voldoende projecten aan te bieden zodat alle bachelorstudenten de gelegenheid hebben in het ambulatorium te participeren, te oefenen met klinische vaardigheden of onderzoek te doen.

De commissie heeft het ambulatorium bezocht en is zeer onder de indruk van de mogelijkheden die deze voorziening biedt en de wijze waarop het ambulatorium in het onderwijs ingezet wordt. De opleiding heeft een mentoraat ingevoerd voor de eerstejaarsstudenten, hetgeen tot een grote verbetering in de studiebegeleiding heeft geleid. De studenten zijn zeer te spreken over de studiebegeleiding en het mentoraat in het bijzonder.

De commissie heeft grote waardering voor de aandacht die er in de afstudeerrichting Orthopedagogiek is voor de ontwikkeling van de klinische vaardigheden. In de afstudeerrichting Algemene Pedagogische Wetenschappen zou naar het oordeel van de commissie meer aandacht besteed moeten worden aan direct contact met het werkveld. Er zou bijvoorbeeld een mogelijkheid gecreëerd kunnen worden voor een korte stage.

Het opleidingsmanagement heeft, zo heeft de commissie geconstateerd, zich ook duidelijk ingespannen om de voorwaarden voor internationalisering van het onderwijs tot stand te brengen. Studenten die zich specialiseren in het onderwerp Levenslang leren maken van de geboden mogelijkheden gebruik, maar het blijft een probleem dat studenten Orthopedagogiek

dat onvoldoende doen. Mogelijk heeft dit te maken met een verkeerde perceptie van de opleidings- en stagemogelijkheden in het buitenland. De commissie beveelt aan nog meer inventiviteit te tonen in het informeren van de studenten over die mogelijkheden.

De commissie heeft ook kunnen vaststellen dat er zeer veel zorg besteed wordt aan de evaluaties van cursussen en dat de inbreng van studenten in de kwaliteitszorg groot is. De studenten zijn zeer tevreden over de mogelijkheden zich met het onderwijs te bemoeien.

De commissie stelt op basis van inhoud en vormgeving vast dat het programma bijdraagt aan de realisatie van de vereiste eindkwalificaties.

Masteropleiding

De studenten die de commissie gesproken heeft zijn zeer positief over beide afstudeerrichtingen van de masteropleiding. Ze voelen zich door het programma uitgedaagd en waarderen de diepgang die in het programma wordt bereikt. De studenten zijn positief over de inzet en de bereikbaarheid van de docenten.

Net als bij de bacheloropleiding is de masteropleiding goed aangesloten op het onderzoek van de docenten. Binnen de beperkingen van de eenjarige masteropleiding voor de orthopedagogische afstudeerrichting is het klinisch onderwijs en de stagebegeleiding goed verzorgd. De stageverslagen zijn van goede kwaliteit. De commissie waardeert de inspanningen die een aantal docenten extra levert bij de begeleiding van het behalen van de diagnostische aantekening NVO. De studenten worden door het reguliere programma in staat gesteld één casus te behandelen, docenten leveren vrijwillig begeleiding bij het behandelen van de twee overige casus, die benodigd zijn om de betreffende aantekening te halen. De commissie beveelt echter aan de drie casus die benodigd zijn voor de diagnostische aantekening NVO in het reguliere programma op te nemen.

De afstudeerrichting Algemene Pedagogische Wetenschappen kent geen verplichte stage. De commissie zou willen aanbevelen daarvoor ruimte te creëren, zodat het beroepsperspectief voor afgestudeerden in deze richting verbetert. De commissie stelt met genoeg vast dat een deel van de studenten APW naar het buitenland gaat, maar betreurt dat het, ondanks de genomen initiatieven, niet lukt om studenten Orthopedagogiek te verleiden tot een studieperiode in het buitenland.

Op basis van inhoud en vormgeving van het programma van beide afstudeerrichtingen is de commissie van oordeel dat de betreffende programma's bijdragen aan de realisatie van de vereiste eindkwalificaties.

Conclusie

Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.
Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

De visitatiecommissie heeft de Onderwijs- en Examenregelingen van de opleiding, het Toetsplan van de Examencommissie Pedagogische Wetenschappen en de plannen van de Commissie Kwaliteitszorg Onderwijs gezien, de examencommissie gesproken, bachelor- en mastertheses beoordeeld en toetsen die zijn afgenomen in de verschillende curriculumjaren gezien.

Het toetsen van de vorderingen van de studenten verloopt volgens het Toetsplan van de Examencommissie Pedagogische Wetenschappen. Uitgangspunten voor de toetsing zijn dat alle studieonderdelen getoetst worden, dat de toetsvorm aansluit bij de aard en leerdoel van het studieonderdeel, dat er naast variatie in werkvormen en studieonderdelen ook variatie in toetsvormen is, dat studenten vroeg in de cursus op de hoogte moeten zijn van de manier van toetsen en de toetscriteria en dat vooraf en achteraf de kwaliteit van de toets beoordeeld wordt. Verder is het studieprogramma zo vormgegeven dat studenten na elk semesterdeel vrij geroosterd zijn om te studeren en de toetsen te maken. Studenten kunnen een toets of een opdracht één keer per jaar herkansen.

Om het niveau van de tentamens te bewaken, maken docenten tijdig een concept-tentamen en leggen dat ter beoordeling voor aan een collega. Het af te nemen tentamen wordt uiterlijk een week voor het tentamen, met de handtekeningen van beide docenten en met de sleutel voor meerkeuzevragen en een antwoordprotocol (met becijfering) voor open vragen, ingeleverd bij de Examencommissie. De analyse van vrijwel alle meerkeuzetentamens wordt uitgevoerd door medewerkers van de afdeling Onderwijs, Ondersteuning en Ontwikkeling van het CIT (voorheen: UOCG/Universitair Onderwijs Centrum Groningen). Met ingang van het cursusjaar 2011 - 2012 vraagt de Examencommissie na afname en verwerking van een tentamen een schriftelijke verantwoording van de analyse.

Bacheloropleiding

De vorm van toetsing wordt afgestemd op het karakter van de leerlijn en de werkvorm die gekozen is in de onderwijsleeromgeving. Voor de Vakinhoudelijke leerlijn wordt bijvoorbeeld vaak gekozen voor een schriftelijke toets (vaak een meerkeuzetentamen), gecombineerd met een schriftelijke of mondelinge rapportage (verslag, essay of presentatie) wanneer het gaat om het toetsen van het inzicht of de onderzoekvaardigheid van de student. In de academische en klinische vaardigheidslijn is de vorm van toetsing aangepast aan het academische of praktische karakter en wordt er bijvoorbeeld vaker getoetst met een opdracht of verslag.

De bachelorstudent Pedagogische wetenschappen laat aan het einde van zijn studie via een bachelorwerkstuk zien dat hij op wetenschappelijk verantwoorde wijze een vraagstelling kan beantwoorden en daarover mondeling en schriftelijk kan rapporteren.

Bij de afstudeerrichting Orthopedagogiek doet de student aan de hand van het bachelorwerkstuk ervaring op met de praktijk van het wetenschappelijk onderzoek. Het werkstuk wordt beoordeeld aan de hand van een beoordelingsformulier. Studenten mogen in

tweetalen of gedrieën hun bachelorwerkstuk schrijven, mits ieders bijdrage expliciet wordt gemaakt.

Studenten van de afstudeerrichting Pedagogiek & Onderwijskunde krijgen aan het einde van het kalenderjaar een overzicht van participerende docenten en hun onderzoeksthema's. De student stelt in overleg met de docent inhoud, aard en doel van het onderzoek vast. Onder begeleiding van de docent wordt het onderzoek voorbereid en uitgevoerd. De begeleiding vindt grotendeels groepsgewijs plaats zodat studenten ook van elkaar kunnen leren. Het werkstuk geldt als afronding van het onderzoek. Bij de beoordeling zijn twee beoordelaars betrokken. Ook hiervoor bestaat een beoordelingsmodel.

Masteropleiding

De toetsing bij de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen is gericht op het behalen van de leerdoelen dan wel eindkwalificaties die voor de verschillende leerlijnen gesteld zijn. De examencommissie ziet erop toe dat de inhoud en vorm van de toets past bij de leerdoelen van het betreffende programmaonderdeel, als bouwsteen van de te halen eindkwalificaties. De vier leerlijnen binnen de masteropleiding zijn vertaald in leerdoelen en deze worden op cursus- of vakniveau getoetst.

De vorm van toetsing wordt afgestemd op het karakter van de leerlijn en de werkvorm. Voor de Vakinhoudelijke leerlijn wordt bijvoorbeeld relatief vaak gekozen voor meerkeuzetentamen, in veel gevallen gecombineerd met een presentatie of verslag wanneer het gaat om het toetsen van het inzicht of de onderzoekvaardigheid van de student. De academische en klinische lijn komen in de master, naast vakinhoud en M&S, volop aan bod. Studenten moeten ook kunnen laten zien dat zij zelfstandig onderzoek kunnen verrichten. Er wordt hier relatief vaak getoetst in de vorm van presentatie, essay, verslag en opdracht.

De masterstudent Pedagogische Wetenschappen laat aan het einde van zijn studie zien dat hij wetenschappelijke kennis, vaardigheden kan integreren, hierop kan reflecteren en op wetenschappelijk verantwoorde wijze op masterniveau een vraagstelling kan maken en beantwoorden en daarover mondeling en schriftelijk kan rapporteren (2). Voor de student in de richting Orthopedagogiek geldt daarbij dat de opgedane kennis, inzicht, vaardigheden en attitude toegepast kunnen worden in praktijk/onderzoekssituaties op het terrein van de Orthopedagogiek.

Bij de afstudeerrichting Orthopedagogiek doet de student aan de hand van het masterproject ervaring op met de praktijk van het wetenschappelijk onderzoek. Er worden projecten en stages aangeboden die gerelateerd zijn aan de onderzoekslijnen van Orthopedagogiek. De onderzoeksopzet van de thesis wordt goedgekeurd door de tweede beoordelaar en na afronding van de thesis beoordeeld aan de hand van een checklist. Tevens wordt elke thesis gepresenteerd.

Het direct toetsen van eindkwalificaties gebeurt tijdens de stage. In deze fase komen aspecten van een professionele houding (denk aan initiatief nemen, zelfstandig werken, kennis toepassen, creativiteit en omgang met ouders, kinderen en professionals) naar voren. Dat zijn notoir moeilijk te beoordelen aspecten, maar deze worden vooral in de stage voor orthopedagogen voor het eerst echt onderwerp van een beoordeling. De student schrijft een stageverslag, de begeleider vanuit de opleiding bezoekt de student en bespreekt de vorderingen van de student met de stagebegeleider op de werkplek. De opleiding bepaalt het cijfer voor de stage.

Studenten mogen in tweetallen hun masterwerkstuk schrijven, maar moeten kunnen laten zien dat zij beiden de onderzoekscyclus doorlopen hebben. De theses van studenten van de afstudeerrichting APW worden zoveel mogelijk gekoppeld aan bestaande onderzoekslijnen. Dit bevordert het niveau van het afstudeeronderzoek en de beoordeling ervan. De thesis wordt beoordeeld aan de hand van een beoordelingsformulier door twee beoordelaars. Naar aanleiding van de laatste visitatie hebben de verschillende afdelingen binnen de opleiding hun beoordelingsformulieren aangepast.

De Commissie Kwaliteitszorg Onderwijs van Pedagogische Wetenschappen heeft inmiddels een uniform beoordelingsformulier ontwikkeld voor de masterthesis Pedagogische Wetenschappen.

Overwegingen

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding beschikt over een toetsbeleid en uniforme formulieren voor de beoordeling van theses. Het beleid binnen de opleiding is dat theses standaard door twee mensen worden beoordeeld. Nieuw in het beleid is dat de tweede beoordelaar ook betrokken is bij de toetsing van de opzet van de thesis. Masterthesen worden maximaal door twee mensen samen geschreven. Er is voorgeschreven dat het aandeel van elke thesisschrijver herkenbaar moet zijn. Iedere thesisschrijver krijgt een individuele beoordeling. De commissie heeft echter geconstateerd dat het dossier behorende bij de thesis niet altijd in orde is. Voor de commissie was het niet bij alle door haar beoordeelde eindwerken mogelijk de individuele bijdrage van de student terug te zien. Ook in de beoordelingsformulieren bij de eindwerken was dat niet duidelijk te herkennen. De commissie heeft ook niet bij alle eindwerken beoordelingsformulieren aangetroffen en heeft bovendien gezien dat er een duidelijk gebrek aan eenvormigheid was in de beoordelingsformulieren. Ze dringt er op aan toe te zien dat beide beoordelingsformulieren voor alle thesisschrijvers in het dossier worden opgenomen.

De opleiding stelt in haar zelfevaluatie rapport dat er gestreefd wordt naar een variëteit aan toetsvormen. Tijdens het bezoek is aan de commissie toegelicht dat er een inventarisatie heeft plaatsgevonden van de gebruikte toetsvormen in de opleidingen en dat de conclusie op basis van die inventarisatie was dat er voldoende variëteit is. Op basis van de ter beschikking gestelde documenten en de toetsen die ter inzage lagen heeft de commissie dat echter niet kunnen verifiëren. De studenten hebben aangegeven dat er in het eerste jaar van de studie vooral meerkeuzetoetsen worden afgenomen voor de theoretische basisvakken, maar dat de variëteit in toetsvormen gedurende de opleiding zeker toeneemt. Daarnaast heeft de commissie een plan gezien dat er op gericht is om de variëteit van toetsvormen te verhogen.

De commissie heeft een uitleg gekregen over wijze waarop de onderwerpen voor de theses aan de studenten gepresenteerd worden, die garandeert dat er een verband is tussen het thesisonderzoek en het lopende onderzoek. De commissie waardeert het streven om die link te vergroten.

De commissie heeft vijftien bachelortheses en vijftien mastertheses beoordeeld en stelt vast dat het niveau van de afstudeerwerken over het algemeen in orde is. Verschillende theses beoordeelt de commissie als goed tot zeer goed. Een bachelorthesis en één masterthesis blijven naar het oordeel van de commissie onder het niveau dat van een afgestudeerde bachelor-, respectievelijk masterstudent verwacht mag worden. De commissie dringt er op aan om de maatregelen met betrekking tot de bewaking van de kwaliteit en beoordeling van de bachelor- en mastertheses, die door de examencommissie aan de commissie zijn gepresenteerd met spoed te implementeren.

De commissie is van mening dat de kwaliteit van de theses nog zou verbeteren als de thesisbegeleiding en beoordeling uitsluitend toevertrouwd zou worden aan gepromoveerde medewerkers.

Conclusie

Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Algemeen eindoordeel

De commissie is van mening dat de Rijksuniversiteit Groningen een gedegen bachelor- en masteropleiding Pedagogische Wetenschappen biedt. De opleidingen voldoen aan de eisen die daaraan gesteld worden. Het onderwijs in de klinische vaardigheden is naar het oordeel van de commissie goed te noemen. De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding hard gewerkt heeft aan de verbeterpunten van de vorige visitatie. De meest in het oogspringende verbetering is het ambulatorium, waar zij zeer van onder de indruk is, omdat het veel mogelijkheden biedt aan studenten om te oefenen met klinische vaardigheden. De onderwijsleeromgeving die door de opleidingen geboden wordt stelt de studenten in staat om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Pedagogische Wetenschappen* als **voldoende**.

Bijlagen

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

---

Martine Brunt-van Leeuwen is masterstudent Onderwijswetenschappen aan de Open Universiteit. Zij studeerde analytische en fysische chemie aan de Hogeschool Rotterdam te Delft en behaalde haar diploma in 1994. Zij volgde daarna een tweejarige opleiding aan de PABO tot basisschoollerares en een deeltijdopleiding Speciaal Onderwijs met als afstudeerrichting Intern Begeleider/Remedial Teacher van de Kleuterbouw. Vanaf 1999 heeft zij als groepsleerkracht op basisscholen te Rozenburg gewerkt, vanaf 2004 is zij tevens onderbouwcoördinator en vanaf 2006 intern begeleider. Zij is lid van het curatorium, adviesorgaan van Penta College CSG Blaise Pascal sinds 2011.

Prof. dr. dr.h.c. mult. Erik De Corte was van 1978 tot 2006 gewoon hoogleraar aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven met als voornaamste opdracht onderzoek en onderwijs op het domein van de onderwijskunde, inz. de onderwijspsychologie. Hij behaalde in 1960 het diploma van onderwijzer aan de normaalschool te Torhout en promoveerde in 1970 tot doctor in de Pedagogische Wetenschappen aan de KU Leuven. In het academiejaar 1998-1999 verbleef hij als visiting scholar aan de School of Education van Stanford University en in 2005-2006 als Fellow aan het Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences te Stanford, California. Zijn belangrijkste onderzoeksinteresses betreffen het ontwikkelen van een theorie van het leren en onderwijzen van cognitieve en zelfregulatievaardigheden, inz. op het domein van de wiskunde bij leerlingen van de lagere school en het onderzoek naar de aard en de invloed van “beliefs” op het leren van wiskunde. Hij was de eerste President (1985-1989) van de European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI) en tevens de “founding editor” van EARLI’s tijdschrift *Learning and Instruction* (1990-1993). Voor zijn domeinskundigheid heeft hij internationale erkenning gekregen door onder meer het behalen van twee eredoctoraten, de toekenning van meerdere wetenschappelijke awards (zoals de EARLI Oeuvre Award for Outstanding Contributions to the Science of Learning and Instruction) en het lidmaatschap van de National Academy of Education of the United States en de Royal Norwegian Society of Sciences and Letters, het fellowship van de International Academy of Education en van de American Educational Research Association. Van 1987 tot 1993 was hij Directeur van het Instituut voor Levende Talen en van 1994 tot 1998 Voorzitter van het Departement Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Hij heeft sinds 1994 veelvuldig deelgenomen als voorzitter of als lid aan visitatiecommissies in België, Finland, Duitsland, Frankrijk en Nederland (o.m. voorzitter van de onderzoeksvisitatie Pedagogiek en Onderwijskunde in 2000 en van de onderwijsvisitatie Pedagogische Wetenschappen in 2005).

Walter Hellinckx is emeritus professor Orthopedagogiek, K.U. Leuven. Hij studeerde pedagogische wetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Leuven en promoveerde in 1979 aan deze universiteit met een proefschrift over vroegtijdige hulpverlening aan gezinnen met een kind met Down’s syndroom. Na zijn promotie specialiseerde hij zich op het domein van de orthopedagogische hulpverlening aan kinderen en jeugdigen met gedragsproblemen. Hij verrichtte jarenlang onderzoek m.b.t. de kwaliteit van de pedagogische hulpverlening in residentieel verband en was voorzitter, nu honorary president, van Eusarf (European Association for the Scientific Study of Residential Care, Foster Care and its alternatives). De laatste jaren verlegde het zwaartepunt van zijn onderzoek zich naar gezinspedagogische factoren bij het ontstaan van agressief gedrag en naar pedagogische factoren bij het ontstaan van kindermishandeling. Vanaf 1999 was hij gasthoogleraar aan het Département Sciences de

l'Éducation van de Université Paris X Nanterre en lid van de Conseil Scientifique van het Observatoire National de l'Enfance en Danger in Parijs. Voor zijn wetenschappelijk werk en het bevorderen van de Europese studentenuitwisseling ontving hij in 2008 de Medaille van de Universiteit van Warschau en in 2010 de eerste Eusarf-Award. In 2003 maakte hij deel uit van de visitatiecommissie voor het Graduaat in de Orthopedagogie in Vlaanderen en in 2005 van de onderwijsvisitatiecommissie Pedagogische Wetenschappen in Nederland.

Ernest van Lieshout studeerde psychologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en behaalde zijn doctoraal (cum laude) in 1973 en zijn doctoraat in de sociale wetenschappen in 1984 aan dezelfde universiteit. Titel van het proefschrift is 'Strategietraining voor het oplossen van visuele vergelijkingstaken ter bevordering van aandacht bij moeilijk lerende kinderen: een oogbewegingsonderzoek'. In 1973 begon hij als wetenschappelijk medewerker bij de vakgroep Orthopedagogiek van de (toenmalige) Katholieke Universiteit Nijmegen, thans Radboud Universiteit Nijmegen. In 2000 werd hij benoemd tot hoogleraar Orthopedagogiek met betrekking tot onderwijsleerproblemen aan de Vrije Universiteit Amsterdam, waar hij in 2010 met emeritaat ging. Zijn specialisme als onderzoeker ligt op het gebied van de verklaring en behandeling van rekenproblemen. Daarbij vormt de theorie van de psychologische informatieverwerking het belangrijkste theoretische kader. De heer van Lieshout is onder meer lid geweest van het Dagelijks Bestuur van de afdeling, van de Examencommissie Pedagogische Wetenschappen en van de universitaire examencommissie Toekenning Onderwijscertificaat (later BKO).

Dolf van Veen studeerde pedagogische wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam en werkte in de kinderpsychiatrie en jeugdhulpverlening. Daarna was hij onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Leiden, algemeen studie leider Pedagogiek aan het Nutsseminarium (UvA en later Hogeschool van Amsterdam) en hoofd van het Educatief Samenwerkingsverband Amsterdam Noord-Holland (ESAN). Hij was en is projectleider van landelijke en grootstedelijke innovatieprogramma's op het gebied van het (speciaal) onderwijs, het jeugdbeleid en de jeugdzorg en gasthoogleraar aan diverse buitenlandse universiteiten. Sinds 1998 bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Nottingham, vanaf 2000 hoofd van het Landelijk Centrum Onderwijs en Jeugdzorg, onderdeel van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (thans Nederlands Jeugdinstituut) en sinds 2004 tevens verbonden aan Hogeschool Inholland als lector Grootstedelijk Onderwijs en Jeugdbeleid. In 2009 is hij benoemd als ambassadeur Samenwerken voor de Jeugd door de ministeries van OCW en Jeugd en Gezin, mede namens de VNG. Zijn onderzoek en ontwikkelingswerk omvat beleidsstrategieën en innovatieprogramma's van overheden en praktijkinstellingen gericht op kwetsbare kinderen en jeugdigen, hun gezinnen en scholen.

Chris Zaad is opgeleid als orthopedagoog en was van 1972 tot 1990 hoofd gedragswetenschappelijke dienst St. Maartenskliniek te Nijmegen, een gespecialiseerd ziekenhuis voor orthopedie, reumatologie en revalidatie. Van september 1990 tot september 1992 was hij directeur van Martinus van Beek, een kleine woon- en behandelinstelling voor slechthorende en spraaktaal gehandicapte kinderen te Nijmegen. Van 1992-1999 was hij hoofd sector behandeling Zonhove, behandelcentrum voor meervoudig gehandicapte kinderen en jongeren. Van 1999- mei 2008 was hij eindverantwoordelijk behandelaar en voorzitter moreel beraad Zonhove/SWZ. Momenteel heeft hij een eigen praktijk, Chris Zaad Advies, als GZ-psycholoog, Orthopedagoog-Generalist.

Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader

Ten behoeve van de onderwijsvisitatie/accreditatie van de bachelor- en masteropleidingen Pedagogische Wetenschappen in Nederland

1. Inleiding: relatie tot de onderwijsvisitatie 2011/2012

Voorafgaand aan de visitatie van de pedagogiekopleidingen in Nederland heeft de Kamer Pedagogiek en Onderwijskunde, de criteria vastgelegd waaraan naar haar oordeel de academische bachelor- en masteropleiding moeten voldoen. Zij heeft daarbij aansluiting gezocht bij de uitgangspunten van de vorige visitatiecommissie, die in 2005 de opleidingen heeft beoordeeld. Daarnaast heeft de Kamer bij het opstellen van de criteria zich rekenschap gegeven van de criteria die, voor zover vergelijkbaar, in andere landen gelden.

Bij de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen gaat het om een disciplinegeoriënteerde bachelor waarbij in de meeste gevallen sprake zal zijn van doorstroom naar een masteropleiding in dezelfde (deel)discipline (zie de nota 'Naar een open hoger onderwijs' van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2000). Voor de zelfstandige beroepsuitoefening als pedagoog heeft de driejarige bacheloropleiding in de pedagogiek naar onze ervaringen tot nu toe geen civiel effect gehad, omdat het competentieniveau na drie jaar hiervoor te beperkt is (zie Onderwijsvisitatie Pedagogische Wetenschappen, VSNU, 2005, p. 25). De nadruk in de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen ligt op disciplinaire academische vorming en kennisverwerving. De bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen biedt daarmee een uitstekende basis om door te kunnen stromen naar een masteropleiding Pedagogische Wetenschappen of naar een andere (gerelateerde) masteropleiding. Tevens leidt een bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen op voor functies op de arbeidsmarkt, waarvoor een algemene academische basisvorming voldoende is, welke indien nodig op de werkvloer aangevuld wordt met bij- en nascholing. In nauwe aansluiting op de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen is de masteropleiding Pedagogische Wetenschappen echter een noodzakelijke voorwaarde voor de zelfstandige beroepsuitoefening als pedagoog. De bachelor- en masteropleidingen Pedagogische Wetenschappen richten zich op het zelfde domein. Het verschil tussen bachelor en master is een niveaoverschil. De master afgestudeerde kan zelfstandig complexe en ongestructureerde problemen onderzoeken en hanteren. De bachelor afgestudeerde zal veelal onder supervisie / begeleiding werken en aan de hand van protocollen en voorgeschreven werkwijzen.

De invoering van de bachelor-masterstructuur heeft geleid tot een aantal nieuwe voorwaarden en uitgangspunten. Het gaat immers om twee afzonderlijke, eigenstandige opleidingen met ieder een eigen set doelstellingen en eindtermen. Daarbij wordt enerzijds verwacht dat de bachelor een behoorlijke keuzevrijheid kent (bijvoorbeeld in de vorm van een minor) en dat na de bachelor opnieuw kan worden nagedacht over de keuze van een master, eventueel in een andere richting of aan een andere universiteit.

Anderzijds blijkt uit de argumentatie van het ministerie ten aanzien van de (on)doelmatigheid van een tweejarige masteropleiding Pedagogische Wetenschappen, dat bachelor en master juist in hun samenhang moeten worden gezien. De gewenste specialisatie en de voorbereiding op postacademisch onderwijs vindt immers plaats in bachelor én master tezamen. Daarmee verschaft de ministerie de pedagogiekopleidingen een paradoxale opdracht, die heeft geresulteerd in een behoorlijke diversiteit tussen de Nederlandse pedagogiekopleidingen, waarbij vooral de omvang van de specialisatiefase en de omvang van de vrije keuzeruimte

tussen opleidingen verschilt in de bachelorfase. Dit zal er toe leiden dat wanneer een specifiek bachelorprogramma met andere bachelorprogramma's wordt vergeleken er verschillen worden gevonden, in het bijzonder met betrekking tot de invulling van de keuzeruimte. Dit geldt ook, maar in veel mindere mate, bij een onderlinge vergelijking van masterprogramma's. Wanneer echter de bachelor- en masteropleiding als één geheel worden bekeken, zijn de Nederlandse opleidingen onderling goed vergelijkbaar. Ook is duidelijk dat er inhoudelijk weliswaar verschillen bestaan, maar dat over het te bereiken eindniveau grote eensgezindheid heerst. Verschillen in profilering zullen zowel tussen opleidingen als binnen opleidingen (bijvoorbeeld tussen verschillende mastervarianten) altijd aanwezig zijn. Van belang is daarom vooral ook de academische vorming en de wetenschappelijke oriëntatie zoals die in de eindtermen van de verschillende bachelor- en masteropleidingen naar voren komen.

Aanvullend dient aangetekend te worden dat in andere Europese landen, voor wat betreft de klinische opleiding, uitgegaan wordt van een driejarige bachelor- en een tweejarige masteropleiding. Ook in het vorige visitatierapport (zie Onderwijsvisitatie Pedagogische Wetenschappen, VSNU, 2005, p. 27) is aangegeven dat een vijfjarige academische studie goede mogelijkheden zou bieden tot zowel algemeen academische als op het beroep gerichte academische (professionele) vorming. In Nederland is getracht in navolging hiervan en in samenwerking met de psychologen accreditatie te verkrijgen voor het voorzorgen van een tweejarige masteropleiding voor de klinische opleiding in de pedagogiek (orthopedagogiek). Deze aanvragen zijn niet doelmatig bevonden door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het ministerie beroept zich onder andere op het argument dat de opleidingen in het verleden vierjarig waren en van voldoende niveau en meent daarnaast dat er geen bezwaar is tegen het opnemen van specialistische onderdelen in de bachelorfase.

De Kamer Pedagogische Wetenschappen heeft zich op het standpunt gesteld dat bij het formuleren van de criteria de bachelor- en masteropleiding een organisch op elkaar aansluitend geheel vormen. Daarbij respecteert en accepteert zij verschillen die er in de afgelopen periode tussen de verschillende opleidingen Pedagogische Wetenschappen zijn ontstaan ten aanzien van de omvang van de specialisatiefase en de omvang van de vrije keuzeruimte. Wel is de Kamer Pedagogische Wetenschappen van mening dat de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen - mede gezien de internationale eisen - overwegend uit pedagogiekvakken, methodologische en statistische, en steunvakken moet bestaan.

2. Doelstelling en aard van de academische pedagogiekopleiding

Het uitgangspunt bij het opstellen van de criteria is dat de Pedagogische Wetenschappen een zelfstandige opleiding is met eigen doelstellingen. Die doelstellingen zijn enerzijds ontleend aan het disciplinaire karakter van de Pedagogische Wetenschappen als wetenschap en anderzijds aan het veld van toepassingen waarop de opleiding voorbereidt. Mede bepalend voor de identiteit van de pedagogiekopleiding is de (inter)nationale herkenbaarheid en erkenning ervan.

Vanuit deze achtergrond richt de pedagogiek zich op de wetenschappelijke bestudering van opvoeding, onderwijs en hulpverlening. Observatie en analyse van gedrag dient te geschieden met enerzijds kennis over de biologische fundering van het gedrag en anderzijds over de sociale en fysieke context waarbinnen dit gedrag plaatsvindt. Dit geldt ongeacht de subdiscipline van de pedagogiek.

De aard van de Pedagogische Wetenschappen brengt mee dat in deze discipline uiteenlopende modellen worden gehanteerd voor de beschrijving en verklaring van opvoeding, onderwijs en hulpverlening. Een belangrijke taak van de Pedagogische Wetenschappen is dan ook verbanden te leggen tussen de verschillende verklaringsmodellen.

Er worden diverse onderzoeksopzetten en methoden toegepast in de verschillende gebieden van de pedagogiek zoals de experimentele en de quasi-experimentele onderzoeksopzet, alsmede klinische observatie, laboratoriumonderzoek, fysiologische metingen en survey onderzoek. Kennis van verschillende veel gebruikte methoden wordt van groot belang geacht voor de academisch geschoolde pedagoog.

De pedagogiekopleiding bereidt de studenten voor op de pedagogische onderzoeks- en beroepspraktijk. Een specifiek kenmerk hiervan is dat pedagogen, net zoals psychologen en medici, beslissingen nemen die het (geestelijk) welzijn van individuele personen in belangrijke mate kunnen bepalen. Kennis over de ethiek van onderzoek en bij professioneel handelen is daarom onontbeerlijk.

3. De inhoud van de opleiding

Voorgaande uitgangspunten leiden ertoe dat de pedagogiekopleiding, naar het oordeel van de Kamer Pedagogiek en Onderwijskunde, inhoudelijk tenminste de volgende componenten dient te omvatten, waarbij dient te worden opgemerkt dat de genoemde componenten niet per se als afzonderlijke cursus of qua naamgeving in het curriculum moeten zijn terug te vinden. De componenten kunnen ook als onderdeel van (meerdere) andere cursussen in het curriculum worden aangeboden.

In de Bachelorfase:

- a. kennis van de belangrijkste deelgebieden van de pedagogiek, zoals, algemene en historische pedagogiek, orthopedagogiek, gezinspedagogiek, onderwijskunde en leerproblemen.
- b. kennis van de steungebieden: psychologie, sociologie, (neuro)biologie, wetenschapsfilosofie, ethiek, methodenleer, data-analyse en statistiek;
- c. onderwijs en oefening in de methoden van de pedagogische wetenschap en het empirisch onderzoek (doorlopen van de empirische cyclus);
- d. naast kennis van de belangrijkste fundamentele deelgebieden ook ervaring met voor een pedagoog relevante vaardigheden, zoals gesprekstechnieken, schrijfvaardigheid, presenteren;
- e. afhankelijk van de beroepspraktijk de mogelijkheid om (indien relevant en gewenst) een stevige basis te leggen om in de masterfase te kunnen voldoen aan de eisen voor de basiskwalificatie orthopedagoog NVO en de aantekening diagnostiek en de toegangskwalificatie tot de postacademische opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog of NVO Orthopedagoog-generalist;
- e. een bachelorthesis, hetzij een verslag van een literatuuronderzoek, hetzij een verslag van een (kleinschalig) empirisch onderzoek.

In de Masterfase:

- a. inhoudelijke, specialistische kennis, afhankelijk van de mastervariant;
- b. gesuperviseerde praktijk- en onderzoeksstage;
- c. (indien relevant en gewenst, mede afhankelijk van de mastervariant) verdere oefening in vaardigheden voor de beroepspraktijk, zodanig dat daarmee voldaan wordt aan de eisen voor de basiskwalificatie orthopedagoog NVO en de aantekening diagnostiek en de toegangskwalificatie tot de postacademische opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog of NVO Orthopedagoog-generalist;
- d. een masterthesis: opzet, uitvoering en rapportage van een empirisch en/of analytisch onderzoek waarbij sprake is van een hoge mate van zelfstandigheid.

4. Bestuurlijke en organisatorische randvoorwaarden

De Kamer Pedagogiek en Onderwijskunde neemt als uitgangspunt dat het eigen karakter van de pedagogiekopleiding een zodanige bestuurlijke en organisatorische inbedding vereist dat de beslissingsbevoegdheid over het programma bij pedagogen berust, met inbegrip van de toets- en examencommissie. Ten slotte acht de Kamer regelmatig landelijk overleg over kwalificaties voor beroepsuitoefening en beroepsethiek tussen de pedagogiekopleidingen en met de beroepsvereniging van groot belang.

Bijlage 3. Internationale vergelijking

Voor een beschrijving van de positie van de opleidingen pedagogiek in Nederland in internationaal perspectief, heeft de Kamer Pedagogiek het NUFFIC gevraagd de Nederlandse opleidingen te vergelijken met enkele buitenlandse opleidingen. Het onderzoek is uitgevoerd door mevr. J. Stannard van de afdeling Afdeling Onderwijsvergelijking. Aanvullende gegevens zijn verstrekt over de opleidingen in Duitsland door mevr. dr. Vera Munde en over België door prof dr. Hans Grietens beide van de Rijksuniversiteit Groningen.

Het onderzoeksverslag gaat in op de opleidingen pedagogiek en onderwijskunde in Spanje, Duitsland, Engeland en de Verenigde Staten. De conclusie die uit dit onderzoek getrokken kan worden, is dat de opleidingen internationaal niet eenvoudig te vergelijken zijn. Uit de landenbeschrijvingen blijkt dat de bachelor vaak ingericht is als de opleiding tot leerkracht basisonderwijs. Na een doorgaans driejarige opleiding kunnen de afgestudeerde bachelors het onderwijs ingaan of opteren voor een 2-jarige masteropleiding gericht op pedagogiek, onderwijskunde of orthopedagogiek. De component onderzoeksvaardigheden en academische vorming komt dan pas aan de orde in de master en is zeer beperkt.

Vastgesteld kan worden dat er weinig overlap is tussen de opleidingen in Spanje, Engeland en de Verenigde Staten en de Nederlandse opleiding pedagogiek en onderwijskunde. De doelgroep, de gerichtheid op de praktijk, de academische vorming en de opzet van de opleidingen zijn wezenlijk anders en de Nederlandse opleidingen leveren een ander type alumni af.

Van de vier beschreven landen worden in Duitsland een aantal vergelijkbare programma's aangetroffen, met name waar het gaat om de Orthopedagogiek. Het doel van de opleiding is

daar echter vaak het trainen van leerkrachten voor het speciaal onderwijs, maar er zijn ook een aantal minder op het onderwijs gerichte opleidingen. De focus ligt daar vooral op het pedagogisch handelen en veel minder op diagnostiek. Dit wordt dan ook expliciet geoefend in verschillende stages. De Nederlandse opleidingen hebben minder stage mogelijkheden. Daarnaast worden in Nederland veel vakken met betrekking tot statistiek, methoden en technieken aangeboden die in Duitsland maar een zeer klein percentage van de opleiding uitmaken. In de tabel wordt als voorbeeld een vergelijking gemaakt tussen de Carl von Ossietzky Universität Oldenburg en de Rijksuniversiteit Groningen m.b.t. de studie Orthopedagogiek.

Meer overlap in programma en uitgangspunten bestaat er met de zusteropleidingen in België. De opleiding pedagogische wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven duurt in totaal vijf jaar (drie bachelor- en twee masterjaren). De richting orthopedagogiek is één van de vier richtingen die in de master kunnen worden gekozen (de andere zijn algemene pedagogiek, sociale pedagogiek en onderwijskunde). De studenten moeten aan het einde van het tweede bachelor jaar uit één van deze vier richtingen een indicatieve (niet-bindende) keuze maken en volgen dan een korte inleidende stage (tussen tweede en derde bachelor). Het is niet gebruikelijk dat studenten na de bachelor uitstromen.

Het eerste masterjaar bestaat voornamelijk uit typische orthopedagogiekvakken en bijhorende practica (bv. diagnostiek, interventies in de orthopedagogiek, verdiepende colleges over handicap, leerstoornissen, gedrags- en opvoedingsproblemen). In het tweede masterjaar volgen ze gedurende twintig weken een klinische stage. De praktijk supervisor van de stage moet een orthopedagoog zijn. De stage is vijf dagen per week en er zijn terugkom-momenten voor het bespreken van casuïstiek (tweewekelijks) en stage-ervaringen (drie keer). De masterproef wordt gekozen bij het begin van het eerste masterjaar en dient te worden afgerond aan het einde van het tweede masterjaar. De masterproef wordt behalve door de promotor(en) ook door twee onafhankelijke correctoren beoordeeld. De masterproef dient niet te worden verdedigd. De masterproef staat los van de these. Hoewel studenten wordt aanbevolen een masterproef te maken op het domein van de orthopedagogiek, is dit geenszins verplicht. Zo kunnen orthopedagogiekstudenten bijvoorbeeld ook hun masterproef over een onderwijskundig thema maken.

Samenvattend: De opleidingen (ortho)pedagogiek en onderwijskunde in Nederland nemen internationaal gezien een tamelijk aparte positie in. Het programma van de zuster opleidingen in België (3 BA + 2 MA) komt nog het meest overeen. Een drie- of vier-jarige bachelor is in veel landen gebruikelijk, maar deze wordt ingezet als opleiding voor leerkrachten basisonderwijs of speciaal onderwijs en functioneert dan ook als eind opleiding. Studenten die zich willen specialiseren kunnen een twee-jarige master volgen die inhoudelijk overlapt met delen van de |Nederlandse BA/MA opleiding. In die landen is de aandacht voor statistiek en M&T vakken veel minder.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Eindkwalificaties Pedagogische Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen

Het programma Pedagogische Wetenschappen onderscheidt 4 leerlijnen: 1) Vakinhoud 2) Methodiek en statistiek 3) Academische vaardigheden en 4) Klinische vaardigheden.

Deze leerlijnen zijn uitgewerkt voor de volgende fasen binnen de studie Pedagogische wetenschappen:

- Propedeuse
- Bachelor richting Orthopedagogiek
- Bachelor richting Pedagogiek & Onderwijskunde
- Master richting Orthopedagogiek
- Master richting Algemeen Pedagogische Wetenschappen

Per fase zijn er eindtermen voor de leerlijnen geformuleerd. Tevens is er tevens een verantwoording op WO-niveau in Dublin Descriptoren vermeld.

Dublin Descriptoren (bachelor en master) a = Kennis en inzicht, b= Toepassen kennis en inzicht, c =Oordeelsvorming, d = Communicatie, e = Leervaardigheden

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
Propedeuse	<p>P1. Vakinhoud</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in fundamentele begrippen en theorieën uit de Pedagogiek en ondersteunende wetenschapsgebieden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van en inzicht in pedagogische en onderwijskundige basisbegrippen en (ortho)pedagogische en onderwijskundige theorieën. - De student heeft kennis van en inzicht in de geschiedenis van pedagogische ideeën en praktijken. - De student heeft kennis van basale noties uit de Filosofie. - De student heeft kennis van inzichten op het terrein van de Psychologie en hun ontstaansgeschiedenis. - De student kan sociologische begrippen en theorieën gebruiken om inzicht te geven in actuele maatschappelijke vraagstukken. 	<ul style="list-style-type: none"> - Historische Pedagogiek - Theoretische Pedagogiek - Filosofie van de Pedagogiek - Inleiding in de psychologie - Inleiding in de sociologie - Inleiding Pedagogiek - Inleiding Onderwijskunde - Inleiding Orthopedagogiek 	a, b, c
	<p>P2. M&S</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in de beginselen van sociaal wetenschappelijk onderzoek en in de beginselen van gangbare methoden en technieken daarvan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van en inzicht in methoden van kwantitatief empirisch onderzoek. - De student is in staat resultaten van (sociaal) wetenschappelijk onderzoek kritisch te benaderen en heeft inzicht in de bruikbaarheid ervan. - De student heeft basale kennis van en inzicht in ethiek, epistemologie en logica. - De student beheerst een aantal onderwerpen van de beschrijvende statistiek en de kansrekening. - De student beheerst een aantal onderwerpen uit de inferentiële statistiek (o.a. kansverdelingen, steekproefverdelingen, schatten, betrouwbaarheidsintervallen en toetsen). - De student heeft inzicht in basale interviewtechnieken 	<ul style="list-style-type: none"> - Statistiek 1 - Statistiek 2 - Interviewpracticum - Methodologie - Inleiding in de Psychologie - Filosofie van de Pedagogiek - Practicum Inleiding Pedagogiek en Onderwijskunde - Inleiding Orthopedagogiek 	a,b,c

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
		en de functie die deze kunnen hebben in onderzoek.		
	<p>P3. Academische vaardigheden</p> <p>De student kan vanuit een academische houding resultaten van wetenschappelijk onderzoek binnen het pedagogisch domein zowel schriftelijk als mondeling rapporteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student oefent in filosoferen met aandacht voor pedagogische en onderwijskundige zaken. - De student kan een kort wetenschappelijk werkstuk schrijven en resultaten van onderzoek mondeling presenteren. 	<ul style="list-style-type: none"> - Mentoraat en referaatpracticum - Practicum Inleiding Pedagogiek en Onderwijskunde - Interviewpracticum - Filosofie van de Pedagogiek 	b,c,d,e
Bachelor APW/OWK	<p>BP1 Vakinhoud</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in begrippen en theorieën met betrekking tot opvoeding en onderwijs en ondersteunende wetenschapsgebieden, begint zich te specialiseren in een van de twee differentiaties en is in staat vanuit deze kennis en inzicht te reflecteren op pedagogische en onderwijskundige praktijken.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van de ontwikkelingspsychologie en de sociale psychologie en de relevantie ervan voor opvoeding, jeugdzorg en onderwijs. - De student heeft kennis van de geschiedenis van gezinsopvoeding en onderwijs. - De student heeft kennis van culturele determinanten en aspecten van ontwikkeling, opvoeding en onderwijs. - De student heeft kennis van organisatie en beleid op de terreinen van opvoeding, jeugdzorg en onderwijs. - De student heeft kennis over leren en instructie (m.n. de cognitieve theorie) en kan die kennis toepassen. - De student heeft inzicht in de problemen van de verdeling van pedagogische taken, functies en gezag. - De student heeft kennis van effectiviteitsonderzoek en van de uitkomsten en de praktische bruikbaarheid ervan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ontwikkelingspsychologie - Interculturele pedagogiek - Het jonge kind: visies en beleid - Organisaties in beeld - Jeugd in opvoeding en onderwijs - Vergelijkende Onderwijskunde (keuze LL OWK) - Gezinspedagogiek (keuze LL APW) - Leerpsychologie - Pedagogische taken van het onderwijs (verdiepingsminor Opvoeding en onderwijs, keuze) - Diagnostiek en hulpverlening (verdiepingsminor, keuze) - Opvoeding, onderwijs en diversiteit (verdiepingsminor, keuze) - Geschiedenis van opvoeding (verdiepingsminor, keuze A) - Geschiedenis van het onderwijs (verdiepingsminor, keuze B) 	a,b,c,e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
			<ul style="list-style-type: none"> - Pedagogiek van het jonge kind (verplicht APW) - Onderwijs ontwerpen (verplicht OWK) - Volwasseneneducatie en levenslang leren: inleiding (verplicht LL) - Vergelijkende gezinspedagogiek (verplicht AP) - Effectiviteit van onderwijs en Levenslang leren (verplicht OWK/LL) - Bachelorthesis Pedagogiek & Onderwijskunde 	
	<p>BP2. M&S</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in het brede spectrum van gangbare technieken en methoden in het sociaal wetenschappelijk onderzoek en kan deze toepassen op een of enkele fases van onderzoek.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van en inzicht in de grondslagen, methoden en technieken van kwantitatief empirisch onderzoek. - De student beheerst het opzetten en uitvoeren van kwantitatief empirisch onderzoek, het analyseren van onderzoeksresultaten. - De student kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze een vraagstelling beantwoorden en daarover op schriftelijk rapporteren. - De student bezit kennis en vaardigheden op het terrein van meettheorie, testtheorie, testgebruik en schaalconstructie. - De student heeft kennis en vaardigheden op het gebied van systematisch observeren. - De student heeft kennis, inzicht en vaardigheden op 	<ul style="list-style-type: none"> - M&T II-1 Grondslagen van onderzoek - M&T II-2 Methodes en technieken van onderzoek - M&T II-3 Onderzoekspracticum - M&T Testtheorie - Statistiek 3 - Bachelorthesis Pedagogiek & Onderwijskunde - M&T III Observeren (verdiepingsminor Opvoeding en onderwijs, keuze) - Theorie en methodologie van de historische Pedagogiek (keuze) 	a, b, c, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
		<p>het gebied van de theorie en methoden van historisch pedagogisch onderzoek.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van evaluatieonderzoek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Programma-evaluatie (keuze) - Schaalconstructies en factoranalyse (keuze) 	
	<p>BP3. Academische vaardigheden</p> <p>De student kan vanuit een academische houding gegevens van wetenschappelijk onderzoek binnen het pedagogisch domein analyseren en de resultaten daarvan zowel schriftelijk als mondeling rapporteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze een vraagstelling beantwoorden en daarover mondeling en schriftelijk rapporteren. - De student heeft kennis van en inzicht in de rechtspositie van het kind in de verschillende rechtsgebieden van het Nederlands Recht en het internationaal (kinder)recht en kan ethische problemen beoordelen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ethische en juridische kwesties - M&T II-3 Onderzoekspracticum - Vergelijkende onderwijskunde (keuze LL OWK) - Gezinspedagogiek (keuze LL APW) - Theorie en methodologie van de historische Pedagogiek (keuze) - Vergelijkende gezinspedagogiek (verplicht AP) - Bachelorthesis Pedagogiek & Onderwijskunde 	b,c,d,e
	<p>BP4. Klinische vaardigheden</p> <p>De student is in staat om wetenschappelijke kennis te benutten in de pedagogische en onderwijskundige praktijk.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kent theorieën over consulteren diagnosticeren en adviseren en heeft inzicht in de verschillende methodieken hiervoor. - De student beheerst basale professionele gespreksvaardigheden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gesprekspracticum - Organisaties in beeld - M&T III Observeren (verdiepingsminor) - Onderwijs ontwerpen (verplicht OWK) - Bachelorthesis Pedagogiek & Onderwijskunde 	a, b, c, e
Bachelor Ortho	<p>BO1. Vakinhoud</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in begrippen en theorieën uit de orthopedagogiek en ondersteunende wetenschapsgebieden, begint zich te</p>	<p>De student heeft kennis van en inzicht in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de ontwikkelingsdomeinen tot aan de volwassenheid en de belangrijkste theorieën en methodologische benaderingen binnen de ontwikkelingspsychologie; 	<ul style="list-style-type: none"> - Ontwikkelingspsychologie - Interculturele pedagogiek - Psychopathologie kind en jeugdige - Gedrags- en 	a, b, c, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
	specialiseren in een van de drie differentiaties en is in staat vanuit deze kennis en dit inzicht te reflecteren op orthopedagogische praktijken.	<ul style="list-style-type: none"> - de invloed en werking van cultuur en cultuurverschil in de opvoeding en ontwikkeling van kinderen, in vergelijkend, intercultureel perspectief; - verklaringen en symptomen van kinderpsychiatrische beelden; - de wetenschappelijke begrippen en definities bij gedrags- en opvoedingsproblemen en de wijze waarop deze in de praktijk worden gebruikt om opvoedingsproblemen op te lossen; - orthopedagogische interventies in de verschillende werkvelden van Jeugdzorg en interventieprogramma's voor gezinnen met jonge kinderen en jeugdigen met ernstige gedragsproblemen en kan hierop reflecteren; - begrippen, modellen en theorieën ten aanzien van opvoeden van personen met een beperking en kan deze relateren aan algemene inzichten betreffende interventie; - theorieën over normale en afwijkende ontwikkeling in de leerdomeinen en heeft kennis van in de praktijk gebruikte protocollen, testinstrumenten en interventies; - de ontwikkelingen in de neuropsychologie en vanuit verschillende perspectieven de organisatie van het zenuwstelsel en de hersenen. 	<ul style="list-style-type: none"> opvoedingsproblemen 1 - Personen met beperkingen 1 - Leer/onderwijsproblemen 1 - Neuropsychologie - Bachelorwerkstuk Orthopedagogiek - Kwaliteit en effectiviteit v/d jeugdzorg (verdiepingsminor, keuze A) - Gedrags- en opvoedingsproblemen 2 (verdiepingsminor, keuze A) - OPB: Evidence based intervention 1 (verdiepingsminor, keuze B) - OPB: Evidence based intervention 2 (verdiepingsminor, keuze B) - Diagn. en interventie leerproblemen 1 (verdiepingsminor, keuze C) - Diagn. en interventie leerproblemen 2 (verdiepingsminor, keuze C) 	
	BO2. M&S De student heeft kennis van en inzicht in het brede spectrum van gangbare technieken en methoden in het sociaal wetenschappelijk onderzoek en kan deze toepassen op een of enkele fases van onderzoek.	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van en inzicht in de grondslagen, methoden en technieken van kwantitatief empirisch onderzoek. - De student beheerst het opzetten en uitvoeren van kwantitatief empirisch onderzoek, het analyseren van onderzoeksresultaten. - De student kan op wetenschappelijk verantwoorde 	<ul style="list-style-type: none"> - M&T II-1 Grondslagen van onderzoek - M&T II-2 Methodes en technieken van onderzoek - M&T II-3 Onderzoekspracticum - M&T Testtheorie 	a,b,c,e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
		<p>wijze een vraagstelling beantwoorden en daarover op schriftelijk rapporteren.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De student bezit kennis en vaardigheden op het terrein van meettheorie, testtheorie, testgebruik en schaalconstructie. - De student heeft kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van de theorie en methoden van historisch pedagogisch onderzoek. - De student heeft kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van evaluatieonderzoek. 	<ul style="list-style-type: none"> - Statistiek 3 - Ontwikkelingspsychologie - Theorie en methodologie van de historische pedagogiek (keuze) - Programma-evaluatie (keuze) - Schaalconstructies en factoranalyse (keuze) - Bachelorthesis Orthopedagogiek 	
	<p>BO3. Academische vaardigheden</p> <p>De student kan vanuit een academische houding gegevens van wetenschappelijk onderzoek binnen het pedagogisch domein analyseren en de resultaten daarvan zowel schriftelijk als mondeling rapporteren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze een vraagstelling beantwoorden en daarover mondeling en schriftelijk rapporteren. - De student kan op wetenschappelijke wijze en vanuit een professionele houding de opgedane kennis en vaardigheden toepassen in orthopedagogische praktijk- en onderzoeksituaties op het terrein van de orthopedagogiek. - De student heeft kennis van en inzicht in de rechtspositie van het kind in de verschillende rechtsgebieden van het Nederlands Recht en het internationaal (kinder)recht en kan ethische problemen beoordelen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ethische en juridische kwesties - M&T II-3 Onderzoekspracticum - Diagnostiek en behandeling - Theorie en methodologie van de historische pedagogiek (keuze) - Bachelorwerkstuk Orthopedagogiek 	b,c,d,e
	<p>BO4. Klinische vaardigheden</p> <p>De student maakt een begin met het op ethisch verantwoorde wijze toepassen van kennis en inzicht in de theorieën en begrippen uit de orthopedagogiek in de</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kent theorieën over consulteren diagnosticeren, adviseren en hulpverlening en heeft inzicht in de verschillende methodieken hiervoor. - De student kan een probleem doorgronden volgens 	<ul style="list-style-type: none"> - Gesprekspracticum - Ethische en juridische kwesties - Psychopathologie kind en jeugdige - Diagnostiek en behandeling 	a, b, c, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
	klinische context.	<p>verschillende modellen en kan een evidence based interventie kiezen volgens de cyclus van planmatig handelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - De student kan op wetenschappelijke wijze en vanuit een professionele houding de opgedane kennis en vaardigheden toepassen in orthopedagogische praktijk- en onderzoeksituaties op het terrein van de orthopedagogiek en is in staat daarvan verslag te doen. - De student heeft inzicht in het diagnostische proces en vaardigheden in het gebruik van testen en observaties. - De student kan kinderpsychiatrische beelden herkennen en vaststellen wanneer meer gespecialiseerde diagnostiek en/of behandeling nodig is. - De student kan leerproblemen diagnostiseren en interventies toepassen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Leer/onderwijsproblemen 1 - Bachelorthesis - Orthopedagogiek - Minor practicum (verdiepingsminor) - Kwaliteit en effectiviteit van de jeugdzorg (verdiepingsminor, keuze A) - Diagn. en interventie leerproblemen 2 (verdiepingsminor, keuze C) - Diagnostische vaardigheden - Evidence based interventies 2 (verdiepingsminor, keuze B) 	
Master APW	<p>MA1. Vakinhoud</p> <p>De student heeft specialistische kennis van en inzicht in begrippen en theorieën uit de pedagogiek, is in staat vanuit deze kennis en dit inzicht te reflecteren op pedagogische praktijken en is bovendien in staat deze kennis en dit inzicht zelf kritisch te bevragen vanuit verschillende sociaal wetenschappelijke perspectieven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student heeft kennis van en inzicht in theorieën, begrippen, visies, beleid, ontwikkelingsvraagstukken en (internationaal) onderzoek op de gebieden jonge kind/jeugd/volwassene en kan hierop kritisch reflecteren. - De student kan wetenschappelijke kennis, vaardigheden en reflectie integreren en kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze op masterniveau een vraagstelling maken en beantwoorden en daarover op wetenschappelijk niveau mondeling en schriftelijk rapporteren. 	<ul style="list-style-type: none"> - Perspectieven op professionalisering (A) - De wereld van het kind A (A) - Werk(plek) gerelateerd leren: verdieping en theorievorming 1 (A) - Globalisering & een leven lang leren (A) - De wereld van het kind B (A) - Werk(plek) gerelateerd leren: verdieping en theorievorming 2 (A) - Jeugd en beleid A (A) - Jeugd en beleid B (A) 	a, b, c, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
			- Masterthesis	
	<p>MA2. M&S</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in het brede spectrum van methoden en technieken in het sociaal wetenschappelijk onderzoek en kan een volledige onderzoekscyclus doorlopen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student neemt kennis van de case-study als onderzoeksmethode en leert de methode van de case-study toepassen in oefen-/leersituatie. - De student kan een actueel debat waarin een pedagogisch discours is verweven analyseren (discoursanalyse) of een pedagogisch vraagstuk analyseren met behulp van de interview of etnografische methode, de historisch-pedagogische methode, evaluatie-en interventieonderzoek. of het interview als onderzoeksmethode en de methodologie van de case-study. - De student kan wetenschappelijke kennis, vaardigheden en reflectie integreren en kent de methoden en technieken om op wetenschappelijk verantwoorde wijze op masterniveau een vraagstelling te maken en te beantwoorden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Case-study - Discoursanalyse (B)* - Etnografisch Onderzoek (B) - Methoden en technieken van historisch-pedagogisch onderzoek (B) - Interventieonderzoek (B) - Interviewanalyse (B) - M&T Interpretatief / interventiegericht onderzoek - Masterthesis 	a, b, c, e
	<p>MA3. Academische vaardigheden</p> <p>De student kan vanuit een academische houding over zelf verricht wetenschappelijk onderzoek binnen het pedagogisch domein zowel schriftelijk als mondeling rapporteren en is in staat over de resultaten van dit onderzoek in debat te gaan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kan analyseren, zelfstandig onderzoek doen en hierover kritisch mondeling en schriftelijk rapporteren. - De student kent verschillende perspectieven op het voortgaande proces van professionalisering van opvoeding van kinderen en jeugdigen en zorg voor volwassenen en licht dit toe in een referaat. - De student kan wetenschappelijke kennis, vaardigheden en reflectie integreren en kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze op masterniveau een vraagstelling maken en beantwoorden en daarover op wetenschappelijk niveau mondeling en schriftelijk rapporteren. 	<ul style="list-style-type: none"> - Discoursanalyse (B) - Etnografisch Onderzoek (B) - Methoden en technieken van historisch-pedagogisch onderzoek (B) - Interventieonderzoek (B) - Interviewanalyse (B) - Perspectieven op professionalisering (A) - Globalisering & een leven lang leren B (A) - De wereld van het kind B (A) 	a, b, c, d, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
			<ul style="list-style-type: none"> - Jeugd en beleid B (A) - Werk(plek) gerelateerd leren: verdieping en theorievorming 2 (A) - Masterthesis 	
Master Ortho	<p>MO1. Vakinhoud</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in begrippen en theorieën uit de orthopedagogiek, specialiseert zich in een van de drie differentiaties, is in staat vanuit deze kennis en dit inzicht te reflecteren op orthopedagogische praktijken en is bovendien in staat deze kennis en dit inzicht zelf kritisch te bevragen vanuit verschillende sociaal wetenschappelijke perspectieven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kan op grond van de verworven orthopedagogische kennis, inzichten en vaardigheden zelfstandig een wetenschappelijk onderzoek verrichten binnen een orthopedagogisch onderzoeksgebied. - De student heeft kennis van ontwikkelingen in participatie in de samenleving in en buiten Nederland. 	<ul style="list-style-type: none"> - Masterthesis (praktijkvariant) - Masterthesis (onderzoeksvaariant) - Participatie in de samenleving 	a,b,c,e
	<p>MO2. M&S</p> <p>De student heeft kennis van en inzicht in het brede spectrum van methoden en technieken in het sociaal wetenschappelijk onderzoek en kan een volledige onderzoekscyclus doorlopen</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student kan op grond van de verworven orthopedagogische kennis, inzichten en vaardigheden zelfstandig een wetenschappelijk onderzoek verrichten binnen een orthopedagogisch onderzoeksgebied. - De student kent theorieën en modellen uit de orthopedagogiek en kan deze toepassen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Masterthesis (praktijkvariant) (A)** - Masterthesis (onderzoeksvaariant) (B)** - Theorieën en modellen in de Orthopedagogiek 2 	a, b, c, e
	<p>MO3. Academische vaardigheden</p> <p>De student kan vanuit een academische houding over zelf verricht wetenschappelijk onderzoek binnen het pedagogisch domein zowel schriftelijk als mondeling rapporteren en is in staat over</p>	<ul style="list-style-type: none"> - De student is vertrouwd met een academische denken- en werkwijze en beschikt over de daarvoor benodigde instrumentele en communicatieve vaardigheden; kan de onderzoeksresultaten verwerken tot een wetenschappelijk verslag en kan deze mondeling presenteren en verdedigen voor een deskundig forum. 	<ul style="list-style-type: none"> - Masterthesis (praktijkvariant) - Masterthesis (onderzoeksvaariant) - Ethiek: zorg en onderzoek - Participatie in de samenleving - Theorieën en modellen in de 	a, b, c, d, e

Profielen	Eindtermen	Doelen leerlijn	Vakken leerlijn	Dublin Descripto r
	de resultaten van dit onderzoek in debat te gaan.	- De student heeft kennis en inzicht in ethische vraagstukken op het gebied van onderzoek en onderwijs en ontwikkelt een professionele houding als orthopedagoog hierop.	Orthopedagogiek 2	
	MO4. Klinische vaardigheden De student kan kennis over en inzicht in de theorieën en begrippen uit de orthopedagogiek op ethisch verantwoorde wijze toepassen in de klinische context.	- De student is vertrouwd met een academische denken wijze en beschikt over de daarvoor benodigde instrumentele en communicatieve vaardigheden; kan de onderzoeksresultaten verwerken tot een wetenschappelijk verslag en kan deze mondeling presenteren en verdedigen voor een deskundig forum. - De student is in staat tot zelfstandige beroepsuitoefening.	- Masterthesis (praktijkvariant) - Masterthesis (onderzoeksvariant) - Stage (praktijkvariant) (A) - Stage (onderzoeksvariant) (B) - Ethiek: zorg en onderzoek	a, b, c, e

* tav. Master APW: Verplicht keuze van 9 EC uit keuzegroep (B) (1 vak), Verplicht keuze van 20 EC uit keuzegroep (A) (vakken zijn 5-9 EC),
** tav. Master Ortho: de student kiest Onderzoeksvariant of Praktijkvariant. Thesis en stage zijn bij A resp. 20 en 25 EC, bij B resp. 30 en 15 EC.

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Jaar 1

Semester	Jaar 1, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
	Mentoraat	0	var.	mentoraat	practicum / opdrachten
I a	Historische pedagogiek	5	var.	hoorcollege / responsiecollege	deeltentamen
I a	Statistiek 1	5	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	Theoretische pedagogiek	5	4	hoorcollege / responsiecollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Filosofie van de pedagogiek	6	var.	hoorcollege / responsiecollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (essay)
I b	Inleiding in de psychologie	4	4	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Inleiding in de sociologie	4	4	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Referaatpracticum	2	var.	werkcollege	verslag
II a	Inleiding Onderwijskunde	3		hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II a	Inleiding Pedagogiek	4		hoorcollege	tentamen
II a	Practicum Inleiding Pedagogiek en Onderw	2		werkcollege	dossier
II a	Statistiek 2	5	var.	hoorcollege / werkcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II b	Inleiding orthopedagogiek	9	var.	hoorcollege / mentoraat / zelfstudie	schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten
II b	Interviewpracticum	2	var.	hoorcollege / practicum / praktische oefening	deelname / practicum / presentatie / verslag
II b	Methodologie	4	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)

Jaar 2, Orthopedagogiek

Semester	Vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I a	M&T II-1 Grondslagen van onderzoek	3	var.	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	M&T II-2 Methoden en technieken van ondz	3	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	Ontwikkelingspsychologie	5	var.	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Ethische en juridische kwesties	4	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Interculturele pedagogiek	5		hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
I b	M&T II-3 Onderzoekspracticum	3	var.	computerpracticum / hoorcollege /	werkstuk

				werkcollege	
I b	Testtheorie	4	var.	hoorcollege / praktische oefening	schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten
II	Psychopathologie kind en jeugdige	6	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II a	Diagnostiek en behandeling	6	var.	hoorcollege / werkcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten
II a	Gedrags- en opvoedingsproblemen 1	6	var.	hoorcollege / practicum / werkcollege	opdracht / schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II b	Leer/onderwijsproblemen 1	6	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II b	Personen met beperkingen 1	6	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten

Jaar 2, Algemene Pedagogiek

Semester	Vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I a	Gesprekspracticum	3	var.	praktische oefening / zelfstudie	deelname / opdrachten / schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten
I a	M&T II-1 Grondslagen van onderzoek	3	var.	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	M&T II-2 Methoden en technieken van ondz	3	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	Ontwikkelingspsychologie	5	var.	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Ethische en juridische kwesties	4	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Interculturele pedagogiek	5		hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
I b	M&T II-3 Onderzoekspracticum	3	var.	computerpracticum / hoorcollege / werkcollege	werkstuk
I b	Testtheorie	4	var.	hoorcollege / praktische oefening	schriftelijk tentamen (meerkeuze) / schriftelijke opdrachten
II	Het jonge kind: visies en beleid	5	var.	nog niet bekend	
II a	Jeugd in opvoeding en onderwijs	7	var.	hoorcollege / werkcollege	schriftelijke opdrachten / tentamen

II a	Organisaties in beeld	6		hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
II b	Leerpsychologie	6	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II b	Gezinspedagogiek	6	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
II b	Vergelijkende onderwijskunde	6	var.	werkcollege	werkstuk

Jaar 3, Verdiepingsminor Algemene Pedagogiek

Semester	Jaar 3, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I a	Observeren	4	var.	hoorcollege / practicum	schriftelijke opdrachten / verslag
I a	Pedagogische taken van het onderwijs	7	4	werkcollege	schriftelijk tentamen (essay)
I b	Opvoeding, onderwijs en diversiteit	7	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
I b	Geschiedenis van het onderwijs	7	var.	hoorcollege / praktische oefening / zelfstudie	presentatie / tentamen
I b	Geschiedenis van opvoeding	7	var.	hoorcollege / practicum / responsiecollege / werkcollege	schriftelijk tentamen (essay) / werkstuk (individueel)

Jaar 3, Verdiepingsminor Orthopedagogiek

Semester	Jaar 3, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I	Minor practicum	4	var.	practicum	schriftelijke opdrachten
I a	Gedrags- en opvoedingsproblemen 2	7	var.	excursie / hoorcollege / zelfstudie	opdracht / schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	OPB: Evidence based intervention 1	5	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I a	Diagn. en interventie leerproblemen 1	7	var.	hoorcollege / practicum / werkcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Kwaliteit en effectiviteit v/d jeugdzorg	6	2	werkcollege / zelfstudie / hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay)
I b	OPB: Evidence based intervention 2	8	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijk tentamen (meerkeuze)
I b	Diagn. en interventie leerproblemen 2	6	2	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)

Jaar 3, Algemene Pedagogiek

Semester	Jaar 3, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
II a	Statistiek 3	4	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	tentamen
II a	Programma-evaluat	4	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II a	Schaalconstructies en factoranalyse	4	2	hoorcollege / werkcollege	tentamen
II a	Theor.&meth.hist.ped	4	var.	hoorcollege / practicum / werkcollege	schriftelijk tentamen (essay)
II a	Pedagogiek van het jonge kind	6	4	hoorcollege / werkcollege	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijke opdrachten
II a	Onderwijs ontwerpen	6	18	hoorcollege / practicum / praktische oefening	deelname / opdrachten / presentatie / schriftelijk tentamen (meerkeuze) / tentamen / werkstukken
II b	Bachelorwerkstuk Pedagog. & Owk.	10	var.	practicum	werkstuk
II b	Vergelijkende gezinspedagogiek	6	var.	werkcollege	essay / presentatie / schriftelijke opdrachten
II b	Volwasseneneducatie en levenslang leren	6	var.	werkcollege	schriftelijk tentamen (essay)
II b	Effectiviteit van onderwijs	6	var.	hoorcollege / practicum	schriftelijk tentamen (essay) / schriftelijke opdrachten

Jaar 3, Orthopedagogiek

Semester	Jaar 3, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
II	Bachelorwerkstuk Orthopedagogiek	10	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	deelname / practicum / werkstuk
II	Diagnostische vaardigheden	7	var.	werkcollege	opdrachten
II a	Statistiek 3	4	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	tentamen
II a	Programma-evaluat	4	var.	hoorcollege	schriftelijk tentamen (meerkeuze)
II a	Schaalconstructies en factoranalyse	4	2	hoorcollege / werkcollege	tentamen
II a	Theor.&meth.hist.ped	4	var.	hoorcollege / practicum / werkcollege	schriftelijk tentamen (essay)
II b	neuropsychologie	5	var.	hoorcollege / zelfstudie	schriftelijk tentamen (meerkeuze)

Master Pedagogische Wetenschappen Studieprogramma 2011-2012

Masterjaar Orthopedagogiek

Semester	Jaar 1, vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
	Masterthesis (praktijkvariant)	20	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	opdrachten / presentatie / verslag
	Stage (praktijkvariant)	25		stage	stageverslag
	Masterthesis (onderzoeksvariant)	30	var.	hoorcollege / practicum / zelfstudie	opdrachten / presentatie / verslag
	Stage (onderzoeksvariant)	15		stage	stageverslag
I a	Ethiek: zorg en onderzoek	5		hoorcollege	werkstuk
I a	Participatie in de samenleving	5	var.		
II b	Theo. en Mod. in de Orthopedagogiek 2	5		hoorcollege / werkcollege / zelfstudie	deelname / practicum / schriftelijke opdrachten / tentamen

Masterjaar, Algemene Pedagogische Wetenschappen

Semester	Vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I	Discoursanalyse	9	var.	practicum / werkcollege	werkstuk
I	Etnografisch onderz.	9	var.	practicum / werkcollege / zelfstudie	presentatie / schriftelijke opdrachten / verslag
I	Interventieonderzoek	9	var.	werkcollege	opdrachten
I	Interviewanalyse	9	var.	practicum / werkcollege	verslag
I	M&T Histor.-ped. ond	9	var.	werkcollege	werkstuk (individueel)
I a	M&T Interpr/vent.ond	1	2	hoorcollege	tentamen
I a	De wereld van het kind A	5		hoorcollege	tentamen
I a	Globalisering & een leven lang leren A	5	var.	werkcollege	opdracht
I a	Globalisering & een leven lang leren B	10	var.	werkcollege	opdracht
I a	Perspectieven op professionalisering	5	var.	hoorcollege / practicum	verslag
I a	werkpl ger: verdieping en theorievorm. 1	5	2	hoorcollege / praktische oefening / zelfstudie	essay / presentatie
I b	De wereld van het kind B	5		practicum	werkstuk (individueel)
I b	Jeugd en beleid A	5	2	hoorcollege	tentamen
I b	Jeugd en beleid B	5	2	practicum	verslag
I b	werkpl ger: verdieping en theorievorm. 2	5	2	hoorcollege / practicum	

II	Masterthese	30	var.	
----	-------------	----	------	--

Masterjaar, Pedagogiek (Ortho: Deafblindness)

Semester	Vakken	EC	uw	Werkvorm	Toetsvorm
I	Masterproject and thesis	50		colleges, supervisie op afstand, stage ondersteuning	deelname, stageverslag, master thesis
II b	Intro to Communication and Deafblindness	5		college en practicum	mondeling tentamen
	Theories and Models	5		zelfstudie	essay

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

Instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens

Tabel 1 Instroom Bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Jaar	Totale Instroom (aantallen)	Totale Instroom uitgesplitst naar vooropleiding (aantallen)					Totale Instroom uitgesplitst naar geslacht (%)	
		VWO	HBO-P	HBO*	Buitenland	Overig	M	V
02/ 03	222	191	16	3	4	8	13	87
03/ 04	187	117	15	50	1	4	5	95
04/ 05	207	103	15	84	3	2	9	91
05/ 06	263	135	23	93	2	10	8	92
06/ 07	279	137	20	109	1	12	8	92
07/ 08	274	142	30	89	5	8	7	93
08/ 09	277	145	16	106	2	8	6	94
09/ 10	245	163	24	46	6	6	5	95

VSNU-kengetallen m.b.t. Instroom Bachelor Pedagogische wetenschappen.

Bron: 1cijferHogerOnderwijs (1cHO), cohortdefinitie: Eerstejaars Opleiding & Instelling (EOI), 1 inschrijving. (De tabellen B1.1 en B8.1 zijn samengevoegd)

* HBO is inclusief studenten in het schakelprogramma t/m 2008/2009

Tabel 2 Instroom masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Jaar	Totale Instroom (aantallen)	Totale Instroom naar vooropleiding (aantallen)				Totale Instroom naar geslacht (aantallen)		Totale instroom uitgesplitst regulier vs. schakelinstroom	
		Eigen Uni	Andere Uni NL	HBO	Buiten HO	M	V	Regulier	Schakel
04/ 05	14	12	0	1	1	3	11	1	13
05/ 06	107	104	0	2	1	5	102	72	35
06/ 07	178	169	1	8	0	5	173	111	67
07/ 08	221	212	1	2	6	9	212	166	55
08/ 09	102	88	2	5	7	8	94	39	53
09/ 10	205	191	2	5	7	11	194	118	87

Bron: 1cijferHO (1cHO), cohort: EOI

Tabel 3 Doorstroom in behaald aantal EC per jaar in de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Cohort	Totale instroom N	Jaar 1* M (EC), SD**	Jaar 2* M (EC), SD**	Jaar 3* M(EC), SD**
2002	286	47 (16)	47 (18)	56 (20)
2003	179	46 (17)	51 (18)	57 (17)
2004	167	46 (18)	51 (17)	57 (18)
2005	219	48 (17)	48 (18)	52 (19)
2006	219	45 (18)	51 (16)	55 (18)
2007	226	50 (16)	52 (14)	55 (18)
2008	206	51 (14)	53 (13)	48 (16)
2009	253	49 (14)	47 (15)	n.v.t.
2010	227	53 (11)	n.v.t.	n.v.t.

*) Exclusief studiestakers en schakelstudenten

**) Standaarddeviatie tussen 13 en 20.

Bron: Progress for Windows RUG juli 2011, N afwijkend van de VSNU tabellen, i.v.m. andere cohortdefinitie: Instroom in het bachelorpropedeusejaar, inclusief studenten die eerder een inschrijving bij de opleiding hadden, exclusief studiestakers

Tabel 4 Uitval bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Jaar	N (KUO cohort)	Uitval (cumulatief %)			Selectiviteit 1 ^e jaar
		Na 1 jaar	Na 2 jaar	Na 3 jaar	% van de totale uitval
03/ 04	117	10	15	18	57
04/ 05	103	9	17	16	56
05/ 06	135	17	24	27	64
06/ 07	137	19	23	26	72
07/ 08	142	15	16	16*)	91*)
08/ 09	145	14	18*)		
09/ 10	163	13*)			

*) voorlopige cijfers op peildatum 1 oktober 2011

Bron: 1cHO, cohortdefinities conform KUO (EOI, VWO-vooropleiding, 1 inschrijving)

Tabel 5 Rendementen bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Jaar	N (herinschrijvers na 1 ^e jaar)	% totale KUO cohort	Bachelorrendement (cumulatief %)					
			Na 3 jaar	Na 4 jaar	Na 5 jaar	Na 6 jaar	> 6 jaar	> 6 jaar (HOOP)
02/ 03	100	52	20	64	82	83	84	86
03/ 04	105	90	13	70	79	82	82	82
04/ 05	94	91	53	78	84	86		
05/ 06	112	83	54	75	81			
06/ 07	111	81	40	76				
07/ 08	121	85	46					
08/ 09	125	86						
09/ 10	141	87						

Bron: 1cHO, cohortdefinities conform KUO (EOI, VWO-vooropleiding, 1 inschrijving, alleen herinschrijvers na 1 jaar)

Tabel 6 Cumulatieve bachelorrendementen

	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	> 6 jaar
LANDELIJK	44	75	84	87	89
RUG B PW	38	73	82	84	84

Bron: 1cHO

Tabel 7 Studieduur masteropleiding naar onderwijsherkomst

cohort	Herkomst							
	<i>Eigen Uni</i>		<i>Andere Uni NL</i>		<i>HO</i>		<i>Buiten HO</i>	
	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (M in mnd)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (M in mnd)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (M in mnd)	Aantal geslaagd	Duur inschrijving (M in mnd)
04/ 05	4	8						
05/ 06	66	7			2	15	1	12
06/ 07	159	8			1	23		
07/ 08	138	11			1	12	4	12
08/ 09	165	12			1	11	6	12
09/ 10	152	11	1	11	2	12	4	15

Tabel 8 Aantal mastergeslaagden naar onderwijs-herkomst (per jaar en gemiddelde instellingsverblijfsduur)

cohort	Tot. geslaagden	Herkomst							
		<i>Eigen Uni</i>		<i>Andere Uni NL</i>		<i>HO</i>		<i>Buiten HO</i>	
		Aantal geslaagd	Verblijfsduur (in mnd)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (in mnd)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (in mnd)	Aantal geslaagd	Verblijfsduur (in mnd)
04/ 05	4	4	27						
05/ 06	69	66	40			2	15	1	12
06/ 07	160	159	44			1	23		
07/ 08	143	138	45			1	12	4	12
08/ 09	172	165	47			1	11	6	12
09/ 10	159	152	46	1	11	2	12	4	15

Gerealiseerde docent-studentratio

Tabel 9 Docent-studentratio

	FTE	Studenten	Docent-studentratio
Pedagogische wetenschappen Totaal	33.2	1350	1 : 41
Bacheloropleiding	21.4	1050	1 : 49
Masteropleiding	11.8	300	1 : 25

Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie

Tabel 10 De contacttijden 2010-2011 in de bachelor Pedagogische wetenschappen

Studiejaar	Min. contacturen per onderwijsweek	Totaal # uren per jaar	Met fysieke aanwezigheid docenten/medewerkers					Zonder fysieke aanwezigheid		
			Hoorcollege	Werkcollege	Stagebegeleiding	Studiebegeleiding	Tentamens	Stage	Scriptie/papers	Zelfstudie
BA1	12	1680	254	59		25	63		31	1248
BA2	12	1680	214	65	7		87		77	1230
BA3	12	1680	209	105	14		40		266	1046

Tabel 8 De contacttijden 2010-2011 in de master Pedagogische wetenschappen

Studiejaar	Min. contacturen per onderwijsweek	Totaal # uren per jaar	Met fysieke aanwezigheid docenten/medewerkers					Zonder fysieke aanwezigheid		
			Hoorcollege	Werkcollege	Stagebegeleiding	Studiebegeleiding	Tentamens	Stage	Scriptie/papers	Zelfstudie
MA richting Ortho	3	1680	95	12	20	29	12	560	840	112
MA richting APW	10	1680	30	35		44	12		840	719

Bijlage 6: Programma visitatie Pedagogische wetenschappen

Datum:	dinsdag 13 maart 2012
Locatie:	Faculteit GMW, Grote Kruisstraat 2/1
Gespreksruimte:	M.0129 (Muntinggebouw)
Ontvangstruimte deelnemers:	M.0070 (Muntinggebouw)
Lunch visitatiecommissie:	Zaal 68 Ambulatorium (Grote Rozenstraat 38), gebouw 2111
Ruimte voor mondelinge rapportage:	M.061 (Muntinggebouw)
Borrel:	Kantine GMW, Grote Kruisstraat 2/1

De visitatiecommissie en het management worden ontvangen in zaal M.0129.
Deelnemers worden een kwartier voor aanvang verwacht in zaal M0070.

Tijd	Gesprekspartners
08.15	Ontvangst
8.30-9.30	Opleidingsmanagement Prof.dr. S.J.Pijl, onderwijsdirecteur Pedagogische wetenschappen en Onderwijskunde Prof.dr. R.J. Bosker, onderzoeksdirecteur Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde Prof.dr. M.C. Timmerman, basiseenheid Algemeen Pedagogische Wetenschappen Prof.dr.A.J.J.M. Ruijsenaars, vice-decaan faculteit FMW, portefeuillehouder Onderwijs
9.30-10.30	Studenten Mw. L.Thuis, bachelorstudent Pedagogiek en Onderwijskunde (2 ^e jaar) Mw. K. Hoen, bachelorstudent Orthopedagogiek (3 ^e jaar) Mw. J.M.Smit, bachelorstudent Pedagogiek en Onderwijskunde (3 ^e jaar) Mw. M.R. Moraal, masterstudent Algemeen Pedagogische Wetenschappen Mw. Y.Hoven, masterstudent Orthopedagogiek
10.30-11.15	Docenten Prof.dr. E.J.Knorth, hoogleraar Orthopedagogiek ihb de jeugdzorg Dr. E.J.van den Bosch, docent Orthopedagogiek & Klinische Onderwijskunde Prof.dr.M.P.C. van der Werf, Hoogleraar Onderwijzen en leren Dr. H.T.A. Amsing, Universitair docent Grondslagen van de pedagogiek Dr. J.M.M.Zeelen, Universitair Hoofddocent Lifelong Learning Dr. C.E. Oenema-Mostert, Universitair docent Orthopedagogiek – Opvoeding en ondersteuning personen met ernstige beperkingen Dr. A.T. Harder, Universitair docent Orthopedagogiek
11.15-11.30	Pauze

11.30-12.00	<p>Opleidingscommissie Prof.dr. M.C. Timmerman, voorzitter OC Dr. G.J. Harms, lid OC, onderzoeker en docent Psychologie Dr. A.M.N. Huygen, lid OC, universitair docent Orthopedagogiek Mw. H.Bijlsma, vicevoorzitter OC, student AOLB Mw. M.Bosma, student-lid OC, student Pedagogische Wetenschappen Mw. K.Bril, student-lid OC, student Pedagogische wetenschappen Mw J.Boer, voorzitter Odiom, coördinatie jaarvertegenwoordigers, student</p>
12.00-12.45	<p>Rondleiding Universitair Ambulatorium (10-15 min) door dr. J.Y. (Jelle) Drost, hoofd UAG Lunch</p>
12.45-13.30	<p>Gesprek Examencommissie en studieadviseurs Prof.dr.A.E.M.G.Minnaert, voorzitter en hoogleraar Orthopedagogiek & Klinische Onderwijskunde Dr. P.R.Schreuder, secretaris en Universitair Docent Grondslagen van de Pedagogiek H.B.Koops, studieadviseur Propedeuse en Bachelor Algemeen Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde Drs.H.J.Luis studieadviseur Bachelor en Master afstudeerrichting Orthopedagogiek</p>
13.30-14.00	<p>Gesprek Alumni J. Spoelstra, MSc, maart 2011 AWP jonge kind & jeugd Drs. M.Oosterman, 1992, Orthopedagogiek L.Hoogcarspel, MSc, sept. 2011 AWP jonge kind & jeugd Dr.C.Lunenborg, 2006, Orthopedagogiek Drs. C.Rink, 1987, Onderwijskunde, lid alumnibestuur Drs. M.van den Boogaard, 2002, Onderwijskunde</p>
14.00-14.30	Vorbereiden eindgesprek
14.30-15.30	<p>Eindgesprek opleidingsmanagement Prof.dr. S.J. Pijl Prof.dr. R.J. Bosker Prof.dr. M.C. Timmerman Prof.dr. A.J.J.M. Ruijsenaars</p>
15.30-17.30	Opstellen bevindingen
15.30-16.00	15.30-16.00 uur inloopsprek voor studenten (geen gebruik van gemaakt)
17.30-17.45	Mondelinge rapportage
17.45-18.15	Afsluitende borrel

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bachelortheses:

1818201
1329391
1691562
1781235
1735365
1584065
1787799
1727680
1824546
1712608
1709739
1767194
1609106
1717693
1604236

Mastertheses

1823434
1663941
1707620
1605240
1490133
1529412
1534017
2082241
1834932
1532227
1745123
1700693
1622625
1653652

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Verslagen van opleidingscommissie en examencommissie;
- Toetsopgaven met bijbehorende beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen);
- Overzicht van verplichte literatuur;
- Samenvatting en analyse van recente evaluatieresultaten en relevante managementinformatie.
- Scriptiereglementen en richtlijnen voor het maken van werkstukken;
- Stagereglementen/handleidingen;
- College-, onderwijs- en curriculumevaluaties, studententevredenheidsmonitor(en), et cetera;
- studiegids en programmabeschrijvingen.

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Walter Hellinx

PRIVÉ ADRES:

Postoor Fredericxstr. 42A

3560 Lummen (België)

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Deskundige Pedagogische Wetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

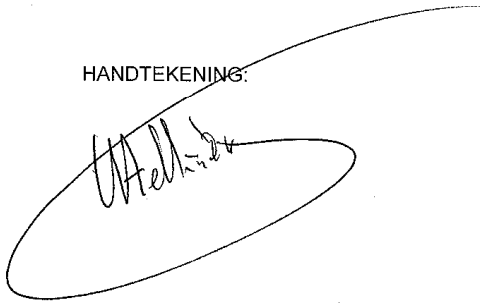
VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

DATUM:

28/02/2012

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: ERIK DE CORTE

PRIVÉ ADRES: PANORAMAAN 5
B-3360 BIERBEEK
BELGIE

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

QANU. namens de Universiteiten.

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Burberk,

DATUM:

28/02/2019

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: *Prof. dr. E. van Lieshout*

PRIVÉ ADRES:

Van Haapsstr. 84
6525 CE NIJMEGEN

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Pedagogische Wetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Groningen

DATUM:

12-3-2012

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Zaad C.P.M

PRIVÉ ADRES:

*Wethouder Artsstraat 5
6645 AN Winssen*

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS GEVRAAGD~~ VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Pedagogische Wetenschappen in Nederland.

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Qanu

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

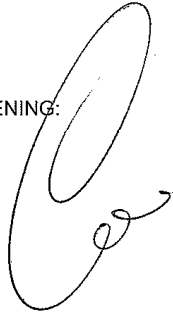
VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Utrecht*

DATUM: *29 feb 2012.*

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Martine Brunt - van Leeuwen

PRIVÉ ADRES: Emmastraat 114
3181 GC Roxenburg

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Pedagogische Wetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Qanu

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

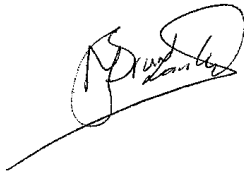
PLAATS:

Utrecht

DATUM:

29-2-2012

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Jurrika van Bala

PRIVÉ ADRES:

Kleine Houtweg 8
2012 CH Hoancken

IS ALS ~~DESKUNDIGE~~ / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Pedagogische Wetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Rijksuniversiteit Groningen Universiteit Leiden
Vrije Universiteit Amsterdam

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Utrecht

DATUM:

12 maart 2012

HANDTEKENING:

